

88. Rusça filimsilerin öğretim sorunları ve çözüm önerileri¹

Faruk Serhan ÖZTÜRK²

APA: Öztürk, F. S. (2023). Rusça filimsilerin öğretim sorunları ve çözüm önerileri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (35), 1423-1455. DOI: 10.29000/rumelide.1346638.

Öz

Bu çalışmada Rusça filimsilerin yapısal özellikleriyle anadili Türkçe olan lisans öğrencilerine öğretiminde yaşanan sorunlar incelenmiştir. Çalışmamızda öncelikle Rusça filimsilerin yapı özellikleri ortaya konmuştur. Daha sonra çalışmamıza konu olan üniversitelerde, Rusça filimsilerin öğretim durumu, öğretim programları ve okutulan ders kitapları çerçevesinde araştırılmıştır. Öğrencilerin Rusça filimsileri yazma becerilerinde kullanırken yaptıkları hataların niteliği ortaya konmuştur. Yapılan hataların Rusça filimsilerin yapı özellikleriyle ilgili olduğu ortaya çıkmıştır. Hataların okutulan ders kitapları ve öğretim programları ile olan ilişkisi incelenmiş, öğrenci hatalarını ilgilendiren kısımların ders kitapları ve öğretim programlarında yeterince üzerinde durulmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ilgili üniversitelerde Rusça filimsiler konusunu öğreten öğretim üyelerine görüş anketi uygulanmıştır. Öğretim üyeleri öğrencilerin Rusça filimsileri öğrenirken özellikle hangi durum ve konularda sorunlar yaşadıklarını bildirmişlerdir. Yaşanan sorunların bir kısmının Rusça filimsilerin çatı (etken-edilgen) durumuyla ilgili olduğu, bir kısmının Türkçe düşünme sistemini Rusçaya adapte etme eğiliminden kaynaklandığı, bir kısmının ise öğretim programı ve ders kitaplarındaki eksikliklerden kaynaklandığı anlaşılmıştır. Öğrencilerin daha çok Rusça filimsilerin etken ve edilgenlik durumlarında hata yaptıkları, sıfat-fiil ve zarf-fiil arasındaki ayırımı tam yapamadıkları anlaşılmıştır. Hataları ilgilendiren hususlara ders kitapları ve öğretim programlarında da daha fazla yer verilmesi, alıştırmaların zarf-fiil ve sıfat-fiil arasındaki işlevsel ve yapısal farkları ayırt etmeye yönelik olması ve alıştırmaların sayı bakımından yeterli olması gibi Rusça filimsilerin öğretimini etkin kılacak öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Rusça filimsiler, Rusça filimsi öğretimi, Rusça sıfat-fiil, Rusça zarf-fiil, Rusça filimsi yapısı

Teaching problems of Russian verbal nouns and solution offers

Abstract

In this study, the structural features of Russian verbs and the problems encountered in teaching Russian verbs to native Turkish undergraduate students are examined. First of all, the structural features of Russian verbs, were revealed. In the universities that are the subject of our study, the teaching of Russian verbs was investigated within the framework of the teaching programs and textbooks. The nature of the errors made by the students while using Russian verbs in their writing skills was revealed. It was revealed that the errors were related to the structural features of Russian verbs. The relationship between the errors made and the textbooks and curricula taught was examined, and it was concluded that the parts related to student errors were not sufficiently emphasized in the textbooks and curricula. In addition, a questionnaire was applied to the lecturers

¹ Bu çalışma yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

² Öğr. Gör., Yeditepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çeviribilimi Bölümü (İstanbul, Türkiye), faruk.ozturk@yeditepe.edu.tr, ORCID ID: 0009-0000-5667-0386 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 29.05.2023- kabul tarihi: 20.08.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1346638]

who teach Russian verbs in the related universities. The lecturers gave their opinions about the situations and issues in which the students have particular problems in learning Russian verbs. It was understood that some of the problems were related to the roof (active-passive) of Russian verbs, some of them were caused by the tendency to adapt the Turkish thinking system to Russian, and some of them were caused by the deficiencies in the curriculum and textbooks. Students mostly made mistakes in the active and passive voice of Russian verbs and could not distinguish between adjective-verb and adverb-verb. Suggestions that would make the teaching of Russian verbs more effective, such as giving more space to grammar issues related to errors in textbooks and curricula, making the exercises aimed at distinguishing the functional and structural differences between adverb-verb and adjective-verb, and making the exercises sufficient in terms of number, were presented.

Keywords: Russian verbs, teaching Russian verbs, Russian adjective-verb, Russian adverb-verb, Russian verb structure

1. Giriş

İnsanoğlu, varoluşundan günümüze kadar yaşamını, çevresindeki kişiler ile iletişim kurarak devam ettirmiştir. İletişim kurmak için en önemli araç ise dildir. Tarih boyunca bilim insanların farklı şekilde tanımladıkları dili, en geniş manasıyla, düşünce ve duyguların ifade edilmesi için formüle edilmiş, kendine özgü kuralları bulunan işaretler ve sesler topluluğu olarak tanımlamak mümkündür (Yolcu, 2002, s. 67). Dil, “yazılı dil” ve “sözlü dil” olarak ikiye ayrıldığı gibi “anadil” ve “yabancı dil” olarak da ikiye ayrılmaktadır.

Ülkemizde yükseköğretim kurumlarında öğretilen yabancı dillerden biri de Rus Dilidir. Bilindiği gibi fiilimsiler, Rusça edebi türlerde geniş bir kullanım alanına sahip olmakla beraber yazı dilinin bütün türlerinde kullanılmaktadır. İfade edilen eylem aktarılırken cümle içerisindeki yeri değişkenlik gösterebilen bu hareketli yapıların fiil ile beraber sıfat ve zarf özelliklerini de barındırması, fiilimsileri Rusça dilbilgisinde önemli bir yere koymaktadır.

Türkiye’deki üniversitelerin Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencileri, Rusça fiilimsileri yazma ve kullanma becerilerinde çeşitli hatalar yapmaktadırlar. Bu hataların karakteristik özelliklerinin tespiti araştırmamızın konusunu oluşturmaktadır. Yapılan hataların niteliğinin tespiti, Rusça fiilimsilerin öğretiminde kullanılan program ve materyallerin etkililiğini artırma bakımından önem arz etmektedir. Bununla birlikte yabancı dil öğretiminde, öğrenilen dilin gramer konularının anadildeki karşılıklarını bilmek çoğu zaman öğrenme sürecine olumlu katkı sağlamaktadır.

Belirtilen amaç doğrultusunda çalışmamızda öncelikle Rusça fiilimsilerin yapısal özellikleri incelenmiştir. Rusçada gerek resmi gerekse bilimsel alanda çok sık kullanılan fiilimsilerin doğru anlaşılması, Rusça-Türkçe ve Türkçe-Rusça çeviri sürecine olumlu katkı sağlayacaktır. Daha sonra çalışmamızda Türkiye’de 25 yıldan beri Rus Dili eğitimi veren beş üniversitenin (Erciyes Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi) Rusça fiilimsilerin öğretiminde kullandıkları öğretim programı ve ders kitaplarının niteliği analiz edilmiştir. Çalışmamızın dördüncü bölümünde hata analiz anketi yardımıyla öğrencilerin Rusça fiilimsileri yazma becerilerinde kullanırken yaptıkları hatalar ve karşılaştıkları zorluklar “Betimsel Analiz yöntemi” kullanılarak tespit edilmiştir. Betimsel analiz yöntemiyle elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenmiş, daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanıp ve yorumlanarak neden-sonuç ilişkileri bağlamında birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. (Yıldırım & Şimşek, 2008, s. 224). Yine bu

bölümde ilgili üniversitelerin Rusça fiilimsileri öğreten öğretim üyelerinden Rusça fiilimsilerin öğretiminde kendileri ve öğrencilerinin karşılaştıkları zorluklara ve önerilere ilişkin görüşler alınmıştır. Çalışmamızın beşinci bölümünde hata analiz anketi ve öğretmen görüşleri ışığında, yapılan öğrenci hatalarının uygulanan program ve ders kitaplarıyla olan ilişkisi incelenmiştir. Çalışmamızın son bölümünde ise Rusça fiilimsilerin öğretim ve öğrenimini etkin kılacak çözüm önerileri sunulmuştur.

2. Rusça fiilimsiler ve yapısal özellikleri

Rus dilbilimci Lekant (2007, s. 335), fiilimsileri sıfat ve zarfların özelliklerini barındıran yapılar olması itibarıyla Rusça fiillerin morfolojik yapısında ayrı bir yerinin olduğunu söylemiştir. Bu özelliklerinden dolayı Rusça fiilimsilerin bazı durumlarda Korkmaz'ın anlamlı kelimeler dediği sıfat ve zarf kategorisine dâhil edildikleri, bazı durumlarda ise fiilimsilerin ayrı birer dil ögesi (*часть речи*) olarak kabul edildikleri görülmüştür. Rus dilbilimcilerin çoğu ise fiilimsileri, fiillerden türeyen yapılar olmasından dolayı fiil kategorisinde incelemiştir.

Rusçada fiiller Türkçedeki gibi temelde şahsa göre çekimlenebilme kabiliyetlerine göre sınıflandırılmaktadır. Lekant (2007, s. 302) fiilleri 1) Yalın Fiiller (*инфинитив*), 2) Çekimlenen Fiiller (*спрягаемые формы глаголов*), 3) Çekimlenmeyen Fiiller (*неспрягаемые формы глаголов*) olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Bu sınıflandırmada sıfat-fiil ve zarf-fiil, çekimlenmeyen fiiller grubunda incelenmiştir. Vinogradov (1952, s. 252) da Lekant gibi Rusçada fiillerin çekimlenebilme özelliklerine vurgu yaparak çekimlenmeyen fiillerin sıfat-fiil (*причастие*) ve zarf-fiil (*деепричастие*) olduklarını, yalın fiillerin (*инфинитив*) bunlardan ayrı bir kategori olduğunu belirtmiştir. Lekant ve Vinogradov'un sınıflandırmasındaki ortak nokta Rusçadaki sıfat-fiil ve zarf-fiilin, fiilin şahsa göre çekimlenmeyen bir şekli olması, fiilin yalın halinin ise çekimlenmeyen gruba dâhil olmadığıdır. Bununla birlikte Rusçada yalın fiilleri çekimlenmeyen fiil kategorisinde inceleyenler de olmuştur. Nitekim Şanskiy (1958, s. 327), fiilleri çekimlenen (*спрягаемый*) ve çekimlenmeyen (*неспрягаемый*) olarak ikiye ayırmış, çekimlenmeyen fiilleri yalın hâl (*инфинитив*), sıfat-fiil (*причастие*) ve zarf-fiil (*деепричастие*) olarak sınıflandırmıştır. Sovyet Bilimler Akademisi'nin (1960, s. 408) sınıflandırmasında da fiillerin 4 kategoriye ayrıldıkları görülür: 1. Yalın hal veya infinitiv, 2. Çekimlenen fiiller, 3. Sıfat-fiil veya fiilin isim hali (*причастия*), 4. Zarf-fiiller (*деепричастия*). Yalın fiilleri çekimsiz fiil grubuna dâhil edenler olsa da Rus dilbilimcilerin çoğu yalın fiilleri, fiilin ayrı bir kategorisi olarak görmekte ve onları çekimsiz fiil kategorisinden ayrı bir kategoride incelemektedir. Rus dilbilimcilerin görüşlerine dayanarak çalışmamızda Rusçada fiilimsiler: 1. Rusça sıfat-fiiller (*причастия*), 2. Rusça zarf-fiiller (*деепричастия*) olarak 2 grupta incelenmiştir.

2.1 Rusça sıfat-fiiller

Vinogradov (1952, s. 356), Rusça sıfat-fiillerin gerek morfolojik olarak gerekse sentaks açısından sıfatlara çok yakın olduklarını, bunun sonucu olarak da sıfat-fiillerin bazen "fiilden sıfatlar" (*отглагольные прилагательные*) şeklinde tanımlandığını belirtmiştir. Başka bir yerde ise Vinogradov (1986, s. 227), Rusça sıfat-fiilleri, "sıfatlarla hibrit bir yapı" (*причастия как категория гибридно-прилагательных форм*) olarak tanımlamış ve onları Korkmaz'ın (2009, s. 191) "anlamlı kelimeler" (*части речи*) sınıftan "sıfatlar" kategorisinde incelemiştir. Vinogradov'a (1952, s. 356) göre sıfat-fiiller fiil türü (bitmiş-bitmemiş), çatısı ve zamana göre değişkenlik göstermektedir. Her sıfat-fiil üretildiği fiilin bütün özelliklerini (zaman, tür ve çatı) taşımaktadır. Lekant da (2007, s. 335) Vinogradov gibi sıfat-fiilleri "hibrit" bir yapı olarak tanımlamış, onların fiile ve sıfata ait özelliklere sahip olduğunu belirtmiştir. Fiilimsileri bağımsız bir dil ögesi (*часть речи*) olarak inceleyen Şanskiy (1987,

s. 204) ise sıfat-fiilleri, zarf-fiillerle beraber ayrı bir grupta incelemiştir. Ona göre sıfat-fiiller bir ögenin özelliğini betimleyen unsur olarak fiil ve sıfatların genel özelliklerine sahip olan yapılardır. Sıfat-fiilleri, sıfat ve fiile ait özellikleri birleştiren bir yapı olarak tanımlayan Şanskiy (1958 s. 362), sıfat-fiillerin şahıs ve kiplik çekimlerinin olmadığını söylemiştir. Sovyet Bilimler Akademisi'nin (1960, s. 504) tanımında ise sıfat-fiiller eylem bildiren herhangi bir fiilin isim şekli, eylemi gerçekleştiren kişi ya da nesneye atıfta bulunan ve bununla birlikte zaman da bildiren kelime gruplarıdır.

Rus dilbilimcilerin sıfat-fiil tanımlarında sıfat-fiillerin fiile ve sıfata ait özelliklerini beraber barındırmasının üzerinde durulmuştur. Ayrıca dilbilimcilerin üzerinde hemfikir oldukları diğer durum sıfat-fiillerin, temel fiil kategorileri (çatı, tür ve zaman) ile sıkı sıkıya bağlı olduğu ve bu bağışın onları fiil kategorisi içerisinde değerlendirilmesine imkân sağladığıdır. Çekimli fiillerden ayrılan özellikleri ise kipe ve şahsa göre çekime uğramamalarıdır. Dil bilgisinin farklı kategorilerinde incelenmesi, onların farklı dil öğelerini beraber barındırmalarından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Rus dilbilimciler Rusça sıfat-fiilleri çatı ve zamana göre sınıflandırmıştır.

SIFAT FİİLLER		
Çatıya Göre	Zamana Göre	Fiil Türüne Göre
Etken	Şimdiki Zaman	Bitmiş
Edilgen	Geçmiş Zaman	Bitmemiş

Tablo 2.1: Rusça sıfat-fiil sınıflandırması

2.1.1. Etken sıfat-fiiller

Etken sıfat-fiiller etken çatıdaki geçişli veya geçişsiz bütün fiillerden üretilebilmektedirler. “Şimdiki zaman bildiren etken sıfat-fiiller” ve Geçmiş zaman bildiren etken sıfat-fiiller” olmak üzere iki grupta incelenen etken sıfat-fiillerde fiil türüne göre farklılaşma söz konusudur (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 505). Rusçada gelecek zaman bildiren sıfat-fiiller bulunmamaktadır. Rusça sıfat-fiillerin zaman anlamı diğer çekimli fiillerde olduğu gibi üretildikleri fiil türüne (*вид глагола*) bağlıdır. Bu durumda bitmiş fiillerden gelecek zamanlı sıfat-fiiller üretilmemektedir (Gordeeva & Rezanova, 2009, s. 109). Türkçede “izleyeceğimiz film” ifadesinde olduğu gibi gelecek zaman bildiren sıfat-fiilin verdiği anlam Rusçada “*который*” bağlacı kullanılarak ifade edilmektedir. **Örnek:** *Фильм, который мы будем смотреть* (izleyeceğimiz film)

Şimdiki zamanlı etken sıfat-fiiller sadece bitmemiş fiillerden (*НСВ*) üretilmektedirler ve şimdiki zamanda gerçekleşen eylemleri ifade etmektedirler (Gordeeva, Rezanova, 2009, s. 109). Bitmemiş fiillerin şimdiki zaman çekimlerinin sonuna *-ищ-*, *-ищ-*, ya da *-ащ-*, *-ищ-* ekleri getirilerek üretilmektedirler. Bu ekler Rusça fiil çekim tipine (*тип спряжения*) göre getirilmektedir. Rusçada fiillerin şimdiki zaman (bitmiş fiiller için gelecek zaman – *простое будущее время*) çekimlerine göre iki farklı çekim tipi bulunmaktadır (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 464). Rusçada bitmemiş fiillerin şimdiki zaman çekiminde (bitmiş fiiller için gelecek zaman) aldığı ekler tablo 1.4 de gösterilmiştir.

	Tip Çekim (I тип спряжение)	2. Tip Çekim (II тип спряжение)
Tekil	1. Şahıs: –у (-ю)	1. Şahıs: –у (-ю)
	2. Şahıs: –ешь	2. Şahıs: –ишь
	3. Şahıs: –ет	3. Şahıs: –ит
Çoğul	1. Şahıs: –ем	1. Şahıs: –им
	2. Şahıs: –ете	2. Şahıs: –ите
	3. Şahıs: –ут (ют)	3. Şahıs: –ат (ят)

Tablo 2.2: Rusçada fiil çekim tipleri

Örnekler: 1. Tip: *читать* (okumak) – *читают* (okuyorlar) – *читающий* (okuyan), *звать* (çağırarak) – *зовут* (çağırıyorlar) – *зовущий* (çağırarak); 2. Tip çekim: *говорить* (konuşmak) – *говорят* (konuşuyorlar) – *говорящий* (konuşan), *лежать* (yatmak, uzanmak) – *лежат* (yatıyorlar) – *лежащий* (yatan)

Sıfat-fiiller sıfatlar gibi hâl, çoğul ve cinsiyete göre değişime uğramaktadırlar (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, 464). Sıfat-fiil eklerinden sonra cinsiyet ekleri eklenmektedir. Sıfat-fiilin nitelediği isim eril ise “-ий”, dişi ise “-ая”, nötr ise “-е” eki gelmektedir. Nitelenen isim çoğul ise “-ие” eki eklenmektedir. Böylece sıfat-fiil tekil ya da çoğul olarak kendisinden sonra gelen isme uyum sağlamaktadır. (Şelyakin, 2006, s. 176). **Örnekler:** *Зеленеющее поле* (yeşeren tarla – yalnız hal, nötr cins), *Девушка, идущая нам навстречу*. (Karşıdan bize doğru gelen kız – yalnız hal, dişi cins), *Человек, читающий много книг, всегда более развит и интересен*. (Çok kitap okuyan kişi her zaman daha bilgili ve ilgi çekicidir. – yalnız hal, eril cins), *В коридоре стоят студенты, сдающие сегодня экзамен*. (Koridorda bugün sınavı olan öğrenciler oturuyorlar. – yalnız hal, çoğul durum) (Köksal, 2004, s. 322).

Şimdiki zaman bildiren sıfat-fiiller ile yüklem ifade ettiği ana eylem aynı anda gerçekleşmektedir (Gordeeva & Rezanova, 2009, s. 109). Bu tür sıfat-fiiller cümlede özne, nesne ve yüklem vazifesi görebilirler. **Örnekler:** “Я встретил юношу, читающего книгу.” (Puşkin) (Kitap okuyan çocukla karşılaştım.) (RussianNationalCorpus, 2023).

Bu tür sıfat-fiillerin ‘eş zamanlılık’ anlamında geniş bir çerçevede kullanımları bazı türlerinin sıfat kategorisine geçmesini mümkün kılmaktadır. Bu durumda sıfat-fiil ile ifade edilen özellik kalıcı bir niteliğe dönüşmektedir. Bu durum özellikle sıfat-fiilin üretildiği fiil geçişsiz bir fiil veya iletişim bağlamında kolayca geçişliliğini kaybedebilen bir fiil olduğunda gerçekleşmektedir (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 506). **Örnekler:** *ведущие предприятия* (lider işletmeler), *вызывающее поведение* (küstahça davranış), *угрожающий жест* (tehditkâr bir hareket), *следующий раз* (gelecek sefer), *пишущая машинка* (daktilo)

Geçmiş zamanlı etken sıfat-fiiller, bitmiş ve bitmemiş fiillerin geçmiş zaman çekimlerine göre -ви-, -и- ekleri getirilerek yapılmaktadır. Fiilin geçmiş zaman çekimi sesli bir harfle bitiyorsa –ви- eki getirilmektedir (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 507).

Bitmemiş (HCB) ya da **bitmiş (CB)** etken fiillerin geçmiş zaman çekim ekleri olan **-л, -ла, -ло, -ли** ekleri atılarak yerine **-ви-** eki getirilmektedir. Fiilin geçmiş zaman çekimi sessiz harfle bitiyorsa **-и-** eki getirilmektedir (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 507). **Örnekler:** *читать* (okumak) – *чита-л* (okudu) – *чита-ви-ший* (okumuş olan, okuyan), *писать* (yazmak) – *писа-л* (yazdı) – *писа-ви-ый* (yazan, yazmış olan), *промокнуть* (ıslanmak) – *промок* (ıslandı) – *промок-ви-ый* (ıslanmış, ıslanan).

Rusçada bazı fiillerin yalnız halleri **-ти** ekiyle bitmektedir. Bu fiillerin bazılarında sıfat-fiil üretilirken şimdiki zaman (bitmiş fiiler için gelecek zaman) 1. Tekil şahıs çekimine bakılır. 1. Tekil şahıs çekiminde yer alan **-д-** veya **-т-** harfleri **-л** ünsüzünün yerine geçmektedir. **Örnekler:** *идти* (gitmek) – *иду* (gidiyorum) – *шёл* (gitti) – *ше-ди-ый* (gitmiş olan), *обрести* (almak, kabul etmek) – *обрету* (alıyorum) – *обрёл* (aldı) – *обре-ти-ый* (almış olan)

Geçmiş zaman bildiren sıfat-fiiller hem bitmiş hem de bitmemiş fiillerden olabilmektedir (Zalevskaya, 1971, s. 334). Her iki durumda da fiilin tür anlamı korunmaktadır. **Örnekler:** *Мы внимательно слушали преподавателя, читавшего лекцию.* (Dersi anlatan hocayı dikkatle dinliyorduk.) (bitmemiş fiil - eş zamanlılık), *Учитель пригласил в кино учеников, прочитавших книгу.* (Öğretmen sinemaya sadece kitabı bitiren öğrencileri davet etti.) (bitmiş fiil – sonuç anlamı)

Bu tür sıfat-fiiller içinde bitmemiş (HCB) ve geçişsiz (непереходные) fiillerden üretilenler zaman anlamını ve tür özelliğini (видовое значение) kolayca kaybederek kalıcı sıfatlara dönüşebilmektedirler (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 507). **Örnekler:** *истекший месяц* (biten ay), *бывший президент* (eski başkan), *прошедшее время* (geçmiş zaman)

Geçmiş zamanlı sıfat-fiillerin kullanıldığı cümlelerde konuşma anı ‘mutlak zamanı’ (абсолютное время) ifade etmektedir. Bu tür sıfat-fiiller mutlak zamana göre önceden gerçekleşmiş eylemleri ifade etmektedirler. **Örnekler:** *Студенты, сдавшие экзамены* (Sınavı geçmiş olan öğrenciler), *Ученик, читавший книгу* (Kitabı okumuş olan öğrencisi)

Sıfat-fiil ile ana eylem arasındaki zaman ilişkisi göreceli zamanı (относительное время) ifade etmektedir. Ana eylemin geçmiş zamanlı olduğu durumlarda sıfat-fiilin eylemi bitmemiş (HCB) ve geçmiş zamanlı ise ana eylemle sıfat-fiilin eylemi eş zamanlı gerçekleşmektedir. **Örnek:** *Мы лежали на спине и видели тихо плывшие над нами облака.* (Sırtüstü yatıyor ve üstümüzden sessizce yüzen bulutları seyrediyorduk.)

Ana fiilin bitmiş fiil (CB) olduğu durumlarda eş zamanlılık kısmen gerçekleşmektedir (Şanskiy & Tihonov, 1987 s. 211). **Örnek:** *Спеша с добычей домой, я увидел возле дороги пахавшего мужика* (Turgenev) (Şanskiy & Tihonov, 1987 s. 212).

Ana fiilin şimdiki zaman ya da gelecek zamanlı olduğu durumlarda geçmiş zamanlı sıfat-fiille ifade edilen eylem ana fiilden önce gerçekleşmektedir. **Örnekler:** *Мы будем говорить о мальчике, выступавшем вчера на концерте.* (Dün konserde sahne alan çocuğu konuşacağız.), *Сейчас я еду к дедушке, жившему в Москве.* (Şu anda, Moskova’da yaşamış olan dedeme gidiyorum.)

Bitmiş (CB) fiillerden oluşturulan geçmiş zamanlı etken sıfat-fiiller, geçmişte sonuçlanan olayları anlatmak için kullanılmaktadırlar. Bununla birlikte daha önce bahsedilen mutlak zaman ve göreceli zaman ilişkisi bu sıfat-fiiller için de geçerlidir. **Örnekler:** *Студенты, получившие студенческие билеты* (Öğrenci kimliğini alan öğrenciler), *Ученики, не сдавшие экзамен,*

должны зайти в кабинет директора. (**Sınavı vermeyen öğrencilerin** müdür odasına uğramaları gerekmektedir.)

Bitmiş (CB) fiillerin gelecek zaman ve geçmiş zaman çekimleri bulunmasına rağmen Rusçada bitmiş fiillerden yalnızca geçmiş zamanlı sıfat-fiiller üretilebilmektedir. Bitmiş fiillerden gelecek zamanlı sıfat-fiiller üretilememektedir. **Örnek:** Я люблю книги писателя, **написавшего** этот роман. (Bu romanı yazan [yazmış olan] yazarın kitaplarını seviyorum.)

Bitmiş filli sıfat-fiillerle ifade edilen eylem, ana eylemden önce gerçekleşmektedir. Bu durumda sıfat-fiilin ifade ettiği eylemin gerçekleşme sırası ana fiilin zamanı ve türüne bağlı değildir. (Şansky & Tihonov, 1987 s. 212). **Örnekler:** Она **послал** письмо **другу, окончившему** университет. (Üniversiteyi **bitiren arkadaşına** mektup **gönderdi.**), **Вечером мы пойдём** в гости к **студенту, приехавшему** из России. (Bu akşam Rusya'dan **gelen öğrenciye** misafirliğe **gideceğiz.**)

2.1.2. Edilgen sıfat-fiiller

Edilgen sıfat-fiiller, (*страдательные причастия*) farklı kişi ya da nesnenin gerçekleştirdiği eylemleri diğer nesnelere ilişkilendirirler. Sıfat-fiil ile ifade edilen eylem başka bir özne tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu sıfat-fiiller “Şimdiki zaman bildiren edilgen sıfat-fiiller” ve “Geçmiş zaman bildiren edilgen sıfat-fiiller” olmak üzere 2 gruba ayrılmaktadır.

Şimdiki zaman bildiren edilgen sıfat-fiiller geçişli ve bitmiş fiillerden **-ем-, -им-, -ом-** ekleri yardımıyla üretilmektedir. (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 508). Fiillerin şimdiki zaman 1. Çoğul şahıs çekimlerine göre getirilen bu ekler fiil çekim tiplerine göre değişmektedir. 1.Tip çekimli fiillere **-ем-** eki, 2.Tip çekimli fiillere **-им-** eki getirilmektedir. Sıfat-fiil ekinden sonra cinsiyete göre erkek, dişi, nötr ve çoğul eki getirilmektedir (Şanskiy & Tihonov, 1987 s. 208). **Örnekler:** 1.Tip Çekim: **чита-ть** – **чита-ем-ый** (okunmakta olan), 2.Tip Çekim: **люби-ть** – **люб-им-ый** (sevilmekte olan)

Diğer sıfat-fiiller gibi bu sıfat-fiiller de nitelediği kelimenin cinsiyet ve çoğul durumuna göre değişmektedir. Sıfat-fiilin nitelediği kelime eril ise **-ый-** dişi ise **-ая-** nötr ise **-ое-** eki getirilmektedir. Nitelenen kelime çoğul olduğu durumlarda **“ые”** eki getirilmektedir. **Örnekler:** **читаемый** рассказ (okunan hikâye – eril), **читаемая** лекция (okunan ders – dişi), **читаемое** письмо (okunan mektup – nötr), **читаемые** книги (okunan kitaplar – çoğul)

Şimdiki zamanlı edilgen sıfat-fiiller etken sıfat-fiiller gibi konuşma esnasında (*абсолютное время*) devam edegelen bir hareketi bildirmektedirler. **Örnekler:** **Решаемые проблемы, играют** большую роль в развитии биологии. (**Çözülmekte olan problemler** biyolojinin gelişmesinde büyük rol oynamaktadır.), **Иногда происходят необъяснимые вещи.** (Bazen **açıklanamayan şeyler** olur.) (Köksal, 2004, s. 323).

Hal değişim eki alabilen bu tür sıfat-fiiller, cümle içerisinde sıfat-fiilin eylemini gerçekleştiren özne ile beraber bulunduğu sıfat-fiilin eylemini gerçekleştiren özne, vasita hal ekini alır. **Örnekler:** “Продукция, **выпускаемая этой фабрикой, исключительно хорошего качества.**” (Laskareva, 2009, s.178). (**Bu fabrika tarafından üretilen ürünler** son derece yüksek kalitededir.), “Она всегда хотела быть **любимой.**” (O, her zaman **sevilen bir insan** olmak istedi.) (-ile hali), “Мы достигли уже **видимых результатов.**” (**Görünen sonuçlara** ulaştık.) (-in hali) (Laskareva, 2009, s. 186).

Şimdiki zamanlı edilgen sıfat-fiiller günlük dilde kullanılmakla birlikte bu sıfat-fiillere özellikle resmi dilde daha sık rastlanmaktadır. (Laskareva, 2009, s.185). Bu tür sıfat-fiiller daha çok bilim alanında ve resmi dilde kullanılmaktadırlar (Vinogradov, 1952, s. 358). **Örnekler:** “*Все изучаемые грамматические конструкции относятся к официальному стилю речи.*” (Öğrenilmekte olan bütün dilbilgisi yapıları resmi dille ilgilidir.), “*Предъявляемая на границе таможенная декларация содержит перечень вещей, провозимых через границу.*” (Sınırdan ibraz edilen gümrük beyannamesi sınırdan geçirilen malların listesini içermektedir.), (Laskareva, 2009, s.185).

Şimdiki zaman bildiren edilgen sıfat-fiillerin kısa şekilleri bulunmaktadır. Konuşma dilinde az kullanılan kısa şekilleri daha çok edebi dilde kullanılmaktadır (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 510). **Örnekler:** “*Нами ты была любима и для милого хранима*” (Puşkin). (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 510).

Şimdiki zamanlı edilgen sıfat-fiillerin kısa şekilleri cümlede yüklem görevinde bulunmaktadır (Laskareva, 2009, s.185). Günlük dilde az bir kullanım alanına sahip olan bu tür sıfat-fiiller daha çok resmi konuşma dilinde kullanılmaktadır. **Örnekler:** “*Её желание было невыполнимо.*” (Onun arzusu yerine getirilemezdi.). “*Это было просто невыносимо.*” (Bu adeta dayanılmazdı.), “*Его воля к победе непоколебима.*” (Onun zafere ulaşma azmi sapa sağlam.) (Laskareva, 2009, s.185).

Şimdiki zamanlı edilgen sıfat-fiillerin bazıları kalıcı isim ve sıfatlara dönüşmüştür. **Örnekler:** *уважаемые пассажиры!* (saygıdeğer yolcular!), *растворимый кофе* (çözünbilen kahve), *непроходимые леса* (geçilmez orman), *непреодолимое препятствие* (aşılmaz engel), *нескончаемая история*. (bitmek bilmeyen hikaye), *любимая песня* (sevdiğim şarkı), *предполагаемый срок* (öngörülen süre), *независимые государства* (bağımsız devletler), *подсудимый* (sanık), *любимый* (sevgili)

Geçmiş zaman bildiren edilgen sıfat-fiiller geçişli ve bitmiş fiillerden üretilmektedirler (Gordeeva & Rezanova, 2009, s. 111). Tüm sıfat-fiillerin içinde en çok kullanılan türdür (Laskareva, 2009, s.187). Bu tür sıfat-fiiller *-ни-, -ени-, -т-* ekleri yardımı ile üretilmektedirler (Vinogradov, 1952, s. 359). Yalnız hali *-ать, -ять, -еть* ile biten fiillerde *-ть* ekinin yerine *-ни-* eki getirilerek üretilirler. **Örnekler:** *прочита-ть* (okumak) – *прочита-нный* (okunmuş olan), *нарисова-ть* (resim çizmek) – *нарисова-нный* (çizilmiş olan),

Yalnız hali *-ить* veya *-ти* ekiyle biten fiillere ise *-ени-* eki getirilerek üretilirler. **Örnekler:** *реш-ить* (çözmek) – *реш-енный* (çözölmüş olan), *получ-ить* (almak) – *получ-енный* (alınmış olan)

Yalnız hali *-нуть* veya *-уть* ile biten fiiller ile yalnız hali *-ить* veya *-ять* ile biten bazı fiillerde fiilin sonunda bulunan *-ь* yumuşatma işaretinin atılması suretiyle yapılırlar. **Örnekler:** *продвинут-ь* (ilerlemek)– *продвинутый* (ilerlemiş), *забыт-ь* (unutmak) – *забытый* (unutulmuş, unutulmuş), *поднят-ь* (kaldırmak) – *поднятый* (kaldırılmış olan), *разбит-ь* (kırmak) – *разбитый* (kırılmış olan)

Geçmiş zamanlı edilgen sıfat-fiiller de diğer sıfat-fiiller gibi nitelediği kelimenin cinsiyet ve çoğul durumuna göre değişime uğramaktadırlar. İsim eril olduğu zaman “*-ый*”, dişi olduğu zaman “*-ая*” nötr olduğu zaman ise “*-ое*” eklerini almaktadır. Bu isimler çoğul eki aldığı zaman sıfat-fiile “*-ые*” eki getirilmektedir. Sıfat-fiiller tekil ve çoğulluk kapsamında kendisinden sonraki isme uyum sağlamaktadır. **Örnekler:** *прочитанная книга* (okunmuş olan kitap), *прочитанное письмо*

(okunmuş olan mektup), *прочитанный доклад* (okunmuş olan rapor), *прочитанные статьи* (okunmuş olan makaleler)

Geçmiş zamanlı edilgen sıfat-fiiller diğer bütün sıfat-fiiller gibi hal durum ekleri almaktadırlar. **Örnekler:** *Наша семья приехала в дом, построенный в прошлом году.* (Ailemiz geçen yıl inşa edilen eve geldi.), *Мы живём в доме, построенном в прошлом году.* (Biz geçen yıl inşa edilen evde yaşıyoruz.), *Машина стоит около дома, построенного в прошлом году.* (Araba, geçen yıl inşa edilen evin yakınında duruyor.) *Мы подъехали к дому, построенному в прошлом году.* (Geçen yıl inşa edilen eve doğru geldik.)

Geçmiş zamanlı edilgen sıfat-fiiller, geçmişte sonuçlanan eylemleri anlatmak için kullanılmaktadırlar. Bu tür sıfat-fiilli cümlelerde sıfat-fiilin eylemi ana fiilden önce gerçekleşmektedir. **Örnekler:** *Вчера мы были на концерте, организованном студентами консерватории.* (Dün konservatuar öğrencileri tarafından düzenlenen konserdeydik.), *“Фильм, снятый в Турции, пользуется спросом”* (Türkiye’de çekilen film talep görüyor.) (Köksal, 2004, s. 326).

Bu tür sıfat-fiillerin de kısa şekilleri bulunmaktadır. Sıfat-fiil ekleri olan “-ни-, -ени-, -т” eklerinden sonra, nitelenen kelimenin cinsiyet ve çoğul durumuna göre -а, -о, -ы ekleri getirilmektedir. Kısa şekilli sıfat-fiillerde -н eki bir defa yazılmaktadır. **Örnekler:** *полученн-ый – получен* (eril), *получена* (dişi), *получено* (nötr), *получены* (çoğul), *закрыт-ый – закрыт* (eril), *закрыта* (dişi), *закрыто* (nötr), *закрыты* (çoğul)

Edilgen kısa sıfat-fiiller temel cümlede yüklem görevi üstlendiklerinden dolayı konuşma dilinde çok sık kullanılmaktadırlar (Laskareva, 2009, s. 187). Bu tür cümlelerde sıfat-fiil, nitelenen kelimedenden sonra yazılmaktadır. **Örnekler:** *Урок закончен.* (Ders bitti.), *Окно открыто.* (Pencere açık.), *Эта картина нарисована моим другом.* (Bu tablo arkadaşım tarafından çizildi.), *Эта школа построена в прошлом году.* (Bu okul geçen sene inşa edildi.)

Kısa şekilli bu tür sıfat-fiiller zaman zarfları ile beraber şimdiki, gelecek ve geçmiş zamanda kullanılabilir. **Örnekler:** *Сегодня выставка открыта.* (Bu gün sergi açık.), *Вчера выставка была открыта.* (Dün sergi açıldı.), *Завтра выставка будет открыта.* (Yarın sergi açık olacak.), *“Мария Гавриловна была воспитана на французских романах”* (Marina Gavrilovna Fransız romanlarıyla yetiştirildi.) (Puşkin) (Şanskiy & Tihonov, s.206).

Geçmiş zamanlı edilgen sıfat-fiiller üretildiği fiilin; zaman, tür ve çekim özelliğini kaybederek sıfat kategorisine geçiş yapabilmektedirler. Bu şekilde sıfatlaşmış ya da kalıcı isim olarak kullanılan çok sayıda sıfat-fiil bulunmaktadır (Vinogradov, 1952, s. 165). **Örnekler:** *сдержанный человек* (kendine hâkim olan insan), *просвещённый человек* (aydın insan), *данные примеры* (verilen örnekler), *определённые изменения* (belirli değişiklikler), *неуверенный ответ* (tereddütlü cevap), *возбуждённое настроение* (heyecanlı ruh hali), *напряжённая тишина* (yoğun bir sessizlik), *продвинутый этап* (ileri seviye), *взволнованное лицо* (heyecanlı bir yüz), *морозное* (dondurma), *новорождённый* (yenidoğan)

Etken ve edilgen sıfat-fiillerin haricinde Rusçada **dönüslü fiillerden** (*возвратные глаголы*) de sıfat-fiil üretilebilmektedir. Etken çatılı sıfat-fiiller ile aynı yolla üretilen dönüslü yapıdaki sıfat-fiillerin sonunda her zaman -ся eki bulunmaktadır (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 508). **Örnekler:** *спроить-ся* (inşa edilmek) – *стро-ят-ся* (inşa ediliyorlar) – *стро-яц-ий-ся* (inşa edilmekte olan),

готовить-ся (hazırlanmak) – *готов-ят-ся* (hazırlanıyorlar) – *готов-яц-ий-ся* (hazırlanmakta olan)

Görüldüğü gibi Rusçada bazı dönüşlü yapıdaki fiiller edilgen bir anlam taşımaktadır. Bu durum dönüşlü fiillerden edilgen anlamlı sıfat-fiillerin üretilmesine imkân sağlamaktadır. Dolayısıyla bitmemiş fiillere –*ем, -им, -ом* ekleri getirilerek üretilen şimdiki zamanlı edilgen sıfat-fiiller ile, dönüşlü fiillerden üretilen sıfat-fiiller anlam bakımından eşdeğerdir (Şanskiy & Tihonov, 1987, s. 208). **Örnekler:** *читаемая книга* (okunmakta olan kitap) = *читающаяся книга* (okunmakta olan kitap)

Dönüşlü fiillerden üretilen sıfat-fiiller de üretildiği fiilin bitmişlik ve bitmemişlik türüne göre şimdiki zaman ve geçmiş zaman bildirmektedirler. **Örnekler:** *делаться (НСВ) – делающийся* (yapılmakta olan) – *делавшийся* (yapılmış olan), *сделаться (СВ) – сделавшийся* (yapılmış olan)

Bununla birlikte bitmiş dönüşlü fiillerden edilgen çatıda ve geçmiş zamanlı sıfat-fiiller üretmek mümkün görülse bile her zaman kullanılmamaktadır. Bunun yerine etken çatılı bitmiş fiillere “-ни, -ени, -т” ekleri getirilerek üretilen ve aynı anlama gelen sıfat-fiiller daha sık kullanılmaktadır. **Örnekler:** *построиться* (inşa edilmek) – *построившийся*, *построить* (inşa etmek) – *построенный дом* (inşa edilmiş olan ev)

Rusça fiillerde işteşlik ve dönüşlülük anlamları dönüşlü yapıdaki fiiller (*возвратные глаголы*) kategorisinde incelenmektedir. Dönüşlü fiiller (*возвратные глаголы*), anlamına göre işteşlik, dönüşlülük ya da edilgenlik anlamı vermektedir. Üretilen sıfat-fiiller de bu anlamlarını muhafaza etmektedir. **Örnekler:** *умывающийся мальчик* (*uykunan* çocuk) (dönüşlülük), *встречающиеся люди* (*buluşan* insanlar) (işteşlik), *строящийся дом* (inşa edilmekte olan ev) (edilgenlik)

2.2. Rusça zarf-fiiller

Vinogradov (1952, s. 356), zarf-fiillerin zarflarla olan yakın ilişkisinden dolayı bu yapıların Rusçada bazen ‘fiilden türeyen zarflar’ (*отглагольные наречие*) şeklinde tanımlayanların olduğunu söylemiştir. Zarf-fiillerin temelde fiile ait özelliklerine göre şekillendikleri için bu yapıların fiil kategorisine dâhil edilmesi gerektiğini savunmuştur. Bilimler Akademisi (1960, s. 520) ise zarf-fiillerin zarflara benzeyen özelliklerini ön plana çıkaran bir tanımlama yapmıştır. Bu tanımda zarf-fiillerin zarflarla olan yakınlığı, onlardaki eylemin durumunu güçlendirme eğilimi ve kullanım esnasında ‘fiil türü’ (bitmişlik-bitmemişlik), zaman ve fiil çekimi kavramlarını neredeyse yitirmesi ile açıklanır. Bu durum, zarf-fiilleri bazı durumlarda zarflarla özdeş kılmaktadır. Şanskiy (1958, s. 367), Rusça zarf-fiilleri, fiil ve zarfa ait özellikleri birleştiren, değişmeyen fiil şekilleri olarak tanımlamaktadır. Zarf-fiiller çekime uğramadıkları için zarflara katılmaktadır ve cümlede ana eylemi durum bakımından nitelemektedirler. Fiil türü ve çatısını barındırdıkları için ise fiil sistemine dâhil edilmektedir. Rus dilbilimci Lekant (2007, s. 338) ise Rusça zarf-fiilleri, cümle içinde yüklem olarak kullanılmayan, yüklem ifade ettiği ana eyleme eşlik eden ve onu durum bakımından niteleyen, değişime uğramayan fiil şekilleri olduğunu söylemiştir. Burada ‘değişime uğramayan’ ifadesiyle zarf-fiillerin hâl ve şahıs eki almadığı anlaşılmaktadır.

Tanımlar incelendiğinde Rusça zarf-fiillerin cümlede ana eylemi durum bakımından niteledikleri için zarflarla ilişkili olduğu, ayrıca fiilden üretilen yapılar olmasından dolayı fiillerin tür, çatı ve zaman özelliklerini barındırdığı, ayrıca zarf-fiillerin durum ve şahıs ekleri almadıkları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte zarf-fiilleri hem fiil kategorisinde hem de zarf kategorisinde inceleyen dilbilimciler de

bulunmaktadır. Farklı dil öğeleri içerisinde (*части речи*) incelenmesi onların cümle içinde hem zarf hem de fiil olarak bulunabilmelerinden kaynaklanmaktadır.

Rusçada zarf-fiiller zamansal bir anlam taşımalarına rağmen aslında konuşma esnasıyla ilişkili bir zamanı ifade etmemektedirler (SSCB Bilimler Akademisi, 1960, s. 520). Zarf-fiiller ana eylemle eş zamanlılık ya da art zamanlılık ilişkisine göre bir zaman ifade etmektedir. Bu ilişkili zamana Rusçada “göreceli zaman” (*относительное время*) denmektedir. Bu durum Rusça zarf-fiilleri “mutlak zamana” (*абсолютное время*) göre sınıflandırmayı mümkün kılmamaktadır. Bu göreceli zaman ilişkisinde zarf-fiili üreten fiilin türü karar verici bir rol oynamaktadır (SSCB Bilimler Akademisi, 1960, s. 521). Göreceli zamanı belirleyen unsurun fiilin türü olmasından dolayı Rus dilbilimciler zarf-fiilleri üretildiği fiilin türüne göre sınıflandırmışlardır. Fiil türüne (bitmişlik-bitmemişlik) ve aldığı eklere göre yapılan bu sınıflandırma tablo 2.3 de gösterilmiştir.

Bitmemiş fiil Türünden Üretilenler (от глаголов НС.В.)		Bitmiş fiil türünden üretilenler (от глаголов С.В.)	
1. Grup	2. Grup	3. Grup	4. Grup
Aldığı ek -а, -я	Aldığı ek -в, -вши, ши	Aldığı ek -в, -вши, ши	Aldığı ek -а, -я
<i>стуча, играя</i>	<i>быв, не имев, живши, не видевши</i>	<i>проиграв, проигравши, вышедши</i>	<i>пройдя, заметя</i>

Tablo 2.3: Fiil türlerine göre yapılan zarf-fiil sınıflandırması

1. Grup zarf-fiiller bitmemiş fiillerin şimdiki zaman 3. Çoğul şahıs çekimlerinin köküne **-а** veya **-я** harfleri getirilerek üretilmektedirler. Bu harfler aşağıda yazılan kurallara göre getirilmektedir;

a) Şimdiki zaman 3. Çoğul şahıs ekleri olan **-ат, -ят, -ут, -ют** ekleri atılarak yerine **-я** ekini getirilmektedir. **Örnekler:** *читать – чита(ют) – чита^я, открывать – открыва(ют) – открыва^я*

b) Şimdiki zaman çekim eklerinden önce **-жс, -ч, -ш, -щ** harfleri geliyorsa **-а** eki getirilmektedir. **Örnekler:** *дышать – дыш(ат) – дыш^а, кричать – крич(ат) – крич^а*

c) Dönüşlü fiiller (*возвратные глаголы*) zarf-fiil eki aldıktan sonra **-сь** eki almaktadırlar. **Örnekler:** *смеяться – смея^{сь}, улыбаться – улыбая^{сь}*

d) Yalın hâli **-авать** ekiyle biten fiillerin **-ть** eki atılarak yerine **-я** harfi getirilmektedir. **Örnekler:** *дава(ть) – дава^я, встава(ть) – встава^я*

Geçişli ve geçişsiz fiillerden üretilen bu tür zarf fiiller cümlede ana eylemle eş zamanlı gerçekleşen eylemleri anlatmak için kullanılmaktadırlar. Türkçede en kapsamlı anlamıyla **-arak** zarf-fiili ifade edilen bu zarf-fiiller ana eylemle durum zaman, şart ve sebep-sonuç ilişkisi kurmaktadır. **Örnekler:** *Можно много узнать, постоянно чита^я книги.* (Devamlı kitap **okuyarak** çok şeyler öğrenebiliriz.), *Я тоже смотрю телевизор лёжа.* (Ben de **yatarak** televizyon seyrediyorum.)

Bu zarf-fiil türü hareketin ana cümledeki eylemi ile aynı anda yapıldığını göstermek için kullanılmaktadır (Dietrich, 2004, s.192). Cümlede ana eylemin zamanı zarf-fiil ile aynı anda gerçekleşmesine engel

olmamaktadır (Sovet Bilimler Akademisi, 1960, s. 521). **Örnekler:** Они **шли** по улице, громко **разговаривая**. (Caddede yüksek sesle **konuşarak gittiler**.), Они **идут** по улице, громко **разговаривая**. (Caddede yüksek sesle **konuşarak gidiyorlar**.), Они **пойдут** по улице, громко **разговаривая**. (Caddede yüksek sesle **konuşarak gidecekler**.)

Durum belirten bu zarf fiil, ana eylem ile şart, tarz ve sebep-sonuç ilişkisi kurabilmektedir. Rusçada bu anlam ilişkileri farklı bağlaç ya da zamirler kullanılarak da ifade edilebilmektedir. **Örnekler:** Сон даёт отдых, **помогая** человеку расслабиться (Uyku insanı **rahatlatarak** ona dinlenme sağlıyor) (sebep) = Сон даёт отдых, **так как он помогает** человеку **расслабиться** (Uyku insanı **rahatlattığı için** ona dinlenme sağlıyor.), **Занимаясь спортом**, вы сможете похудеть. (**Spor yaparak** zayıflayabilirsiniz.) (tarz) = **Если вы занимаетесь спортом**, вы сможете похудеть. (**Eğer spor yaparsanız** zayıflayabilirsiniz.) (koşul)

Bu tür zarf-fiiller olumsuz anlamda kullanıldıklarında ana eylemin gerçekleşme tarzını bildirmekle beraber onunla sebep sonuç ilişkisi kurmaktadır. Böyle cümleler Türkçede **-meden** veya **-meyerek** zarf-fiilleri ile anlatılmaktadır. **Örnekler:** **Не думая** ни о чём, он шёл по улице (Hiçbir şey **düşünmeyerek [düşünmeden]** caddede gidiyordu.), **Не выходя** из дома, мы можем заплатить за счета. (Evden **çıkmadan** faturaları ödeyebiliriz.)

Rusçada zarf-fiil ile ana eylem aynı özne tarafından gerçekleştirilmektedir. Farklı öznelerin olduğu cümlelerde zarf-fiil yerine bağlaç kullanılmaktadır. Он говорит, **смеясь**. (O **gülerek** konuşuyor.), **Когда он шёл**, мы очень **смеялись** над ним. (**Yürürken** ona çok **güldük**.)

Bu gruptan olan bazı zarf-fiiller, özelliklerini kaybederek zarflara (*наречие*), edatlara (*предлог*) ve bağlaçlara (*союз*) dönüşmüşlerdir. **Судя по** вашему виду, вы не очень устали. (Görünüşünüze **bakılırsa** çok yorulmamışsınız.) (edat), **Я смотрел кино, лёжа** на диване. (Kanepede **yatarak** televizyon seyrettim.) (zarf), **Несмотря на** дождь, они поехали за город. (Yağmura **rağmen** şehir dışına çıktılar.) (zarf), **Не ешь стоя!** (**Ayakta** yeme!) (zarf), **Шутя** обнял её. (**Kolayca** onu kucakladı) (zarf), **Благодаря** вам он добился таких успехов. (Sizin **sayenizde** bu başarılarla ulaştı.) (edat), **Нужно** искупаться, **хотя** вода совсем холодная. (Su çok soğuk **olsa da** suya girmemiz gerek.) (bağlaç)

2. Grup zarf-fiiller bitmemiş fiillerin geçmiş zaman çekimlerinde bulunan “л” ünsüzünün yerine “-в, -вши, -ши” ekleri getirilerek üretilmektedirler. **Örnekler:** *быть* – *бы(л)* (oldu) – *быв* (olarak), *знать* – *зна(л)* (bildi) – *знавши* (bilerek), *читать* – *чита(л)* (okudu) – *читавши* (okuyarak), *идти* – *шё(л)* (gitti) – *шедши* (giderek)

Bu grup zarf fiiller 1. Grup zarf fiillerle aynı işlevi görmektedirler. Bu tür zarf-fiiller daha çok 1. Grup zarf fiillerin üretimini zor olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Bu zarf-fiiller ana fiilin geçmiş zamanda kullanıldığı durumlarda ve daha çok olumsuz anlamda kullanılmaktadır (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s.530). **Örnek:** “**Не быв** никогда человеком большого света, он всегда водился с людьми этого круга.” (Tolstoy) (Asla sosyete biri olmamakla birlikte her zaman bu çevreden insanlarla vakit geçirdi.) (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 530).

3. Grup zarf fiiller Rus edebi eserlerde en çok kullanılan zarf-fiil grubudur. Cümlede ana eylemden önce gerçekleşen eylemleri anlatmak için kullanılan bu tür zarf-fiiller, bitmiş fiillerin geçmiş zaman çekimlerine **-в, -вши, -ши** ekleri getirilerek üretilmektedirler. Fiillerin eril cins geçmiş zaman çekim

eki olan **-л** ekinin yerine **-в** eki getirilerek üretilmektedirler. **Örnekler:** “Он отворотился и отъехал, **не сказав** более ни слова.” (Puşkin) (Bir kelime daha **etmeyip** arkasını döndü ve gitti). (RussianNationalCorpus, 2023) “**Написавши** записку, он пересмотрел еще раз ассигнации.” (Gogol) (Notu **yazdıktan sonra** banknotları tekrar gözden geçirdi.) (RussianNationalCorpus, 2023)

Eylemlerin geçmiş zaman kökü sessiz harf ile bitiyorsa bu eylemlere zarf-fiil eki olarak **-ши** eki getirilmektedir. **Örnekler:** *принести* (getirmek) – *принё(с)* (getirdi) – *принё(с)ши* (getirip), *замёрзнуть* (donmak) – *замёр(з)* (dondu) – *замёр(з)ши* (donup)

Dönüşlü fiillerin (*возвратные глаголы совершенного вида*) geçmiş zaman çekimlerine **-вшись**, **-шись** ekleri getirilerek üretilmektedir. **Örnekler:** *умыться* (yıkınmak) - *умы(л)ся* (yıkandı) – *умывшись* (yıkınıp), *одеться* (giyinmek)– *оде(л)ся* (giyindi) – *одевшись* (giyinip), “Князь Андрей, **умывшись** и **одевшись**, вышел в роскошный кабинет дипломата и сел за приготовленный обед” (Tolstoy) (Knyaz Andrey **yıkınıp** giyindikten sonra diplomatın ihtişamlı odasına çıktı ve öğle yemeğine oturdu.) (RussianNationalCorpus, 2023)

Bu zarf-fiiller ana eylemden önce gerçekleşmiş ya da gerçekleşecek eylemleri anlatmak için kullanılmaktadır. Dolayısıyla çekimli fiiller mutlak zamanı, zarf-fiiller göreceli zamanı ifade etmektedir. **Örnekler:** *Прочитав* одну книгу, он взял другую. (Bir kitabı **okuyup** diğerini aldı.), *Прочитав* одну книгу, он сразу же берёт другую. (Bir kitabı **okuyup** hemen diğerini alıyor.), *Прочитав* одну книгу, он возьмёт другую. (Bir kitabı **okuyup** diğerini alacak.) (Laskareva, 2009, s. 198).

Bu tür zarf-fiiller ana eylemle sebep-sonuç ilişkisi kurarlar. Rusçada aynı anlamı taşıyan paralel cümleler “**потому что**”, “**так как**” gibi sebep bildiren bağlaçlar kullanılarak da ifade edilebilmektedir. **Örnekler:** *Заболев*, мой брат лёг в больницу. (Kardeşim **hastalanıp** hastaneye yattı.) = *Так как* мой брат заболел, он лёг в больницу. (Kardeşim **hastalandığı için** hastaneye yattı.), *Отлично закончив* университет, Максим получил хорошую работу. (Maksim üniversiteyi çok iyi derecede **bitirip** iyi bir iş sahibi oldu) = *Максим получил хорошую работу, потому что* отлично закончил университет. (Vohmina & Osipova, 2013, s. 75). (Maksim iyi bir iş sahibi oldu **çünkü** üniversiteyi çok iyi **bitirdi**.)

Bu grup zarf-fiillerin olduğu cümleler ana eylemin gerçekleşme şartının zarf-fiilin eylemine bağlı olduğu bir koşul anlamı da içermektedir. Rusçada koşul cümleleri **если** (eğer) bağlacı kullanılarak söylenmektedir. **Örnekler:** *Вьучив* турецкий язык, вы сможете работать переводчиком. (Türkçe **öğrenip** tercüman olarak çalışabilirsiniz.) = *Если* вы **вьучите** турецкий язык, вы сможете работать переводчиком. (Türkçe **öğrenirseniz**, tercüman olarak çalışabilirsiniz.)

Çağdaş Rusçada **-вши** eki konuşmaya sade-basit (*просторечие*) üslup katmaktadır. Özellikle Rus edebi eserlerde çok sayıda **-вши** ekli zarf-fiil bulunmaktadır. Bazı Rus atasözlerinde ise **-в** eki ile biten bu grup zarf-fiillere rastlanmaktadır. (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 528). **Örnekler:** “**Снявши** голову, по волосам не плачут”. (Kellesi giden saçına ağlamaz – Atasözü), “**Надевши** на свой большой хищный нос очки в тяжёлой серебряной оправе, он обводил глазами слушателей – все ли на местах?” (Gümüş çerçevesli gözlüğünü kemerli koca burnuna takıp gözleriyle dinleyicileri herkes yerinde mi diye şöyle bir süzdü.) (Gorki), “Она умерла, **завещавши** на смертном одре племяннице своё «дело»” (Ölüm döşeginde kendi “mesele” sini yeğenine **vasiyet bıraktıktan sonra** ruhunu teslim etti.) (Saltıkov) (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 528).

4. Grup zarf-fiiller 18. yüzyıl ve 19. Yüzyıl Rus edebiyatında kullanılmıştır. Bitmiş fiillerin geçmiş zaman çekimlerinin sonuna **-а, -я** ekleri getirilerek üretilen bu grup zarf-fiillerin çağdaş Rusçada kullanımı sınırlıdır. 3. Grup zarf fiillerle anlamsal olarak aynı işlevi gören bu grup zarf-fiiller bazı deyim ve atasözlerinde geçmektedir. **Örnekler:** *бежать высуня язык* (dil çıkarıp koşmak – tabana kuvvet koşmak), *слушать разиня рот* (ağız açık dinlemek – yarım kulak dinlemek), *сказать положя руку не сердце* (elini kalbine koyup söylemek – elini vicdanına koyarak konuşmak), *работать ступетя рукава* (savsaklamak), *согласиться скрепя сердце* (gönülsüz yapmak), *сидеть сложа руки* (boş boş oturmak – kös kös oturmak) (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 525).

Bu grup zarf-fiil eki bitmiş fiillerden en çok ön ekli **“идти”** fiiliyle kullanılmaktadır. **Örnekler:** *Придя в университет, он вспомнил, что забыл дома тетрадь.* (Üniversiteye **geldikten sonra** defterini evde unuttuğunu hatırladı.), *Войдя в метро, она сняла шапку.* (Metroya **girip** şapkasını çıkardı.), *Перейдя на другой факультет, он понял, что ошибся.* (Diğer fakülteye **geçerek** yanlış yaptığını anladı.) (Laskareva, 2009, s. 200).

3. Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında Rusça fiilimsilerin öğretim durumu

Çalışmamızda Türkiye’de Rus Dili ve Edebiyatı lisans programında en az 25 yıldan beri eğitime devam eden 5 üniversitenin (Erciyes Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara Üniversitesi) öğretim programı ve ders kitapları incelenmiştir. İlgili üniversitelerin öğretim programlarında Rusça fiilimsilerin öğretilmeye başlandığı sınıf, Rusça fiilimsilerin öğretildiği dönem sayısı ve ders saati tespit edilmiştir. Tespit edilen verilerde ilgili üniversitelerin Rusça fiilimsilere farklı sayıda ders saati ayırdıkları, üniversitelerin Rusça fiilimsileri 1. Sınıftan itibaren öğretmeye başladıkları, sadece bir üniversitenin Rusça fiilimsileri hazırlık bölümünde öğretmeye başladığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte öğretim programlarında Rusça fiilimsiler konusu anlatılırken her bir fiilimsi türü ile ilgili dilbilgisi kavramlarına (fiil çatısı, fiil türü ve fiilin zamanı) ne sıklıkla atıf yapıldığı da incelenmiştir.

Ders kitapları Rusça fiilimsilerin konu anlatımı ve Rusça fiilimsilerle ilgili verilen alıştırmaların niteliği bakımından incelenmiş, Rusça fiilimsilerin ilgili ders kitaplarında iki farklı konuya ayrılarak (sıfat-fiil ve zarf-fiil) anlatıldığı anlaşılmıştır. Kitaplarda konular anlatılırken her fiilimsi türünün cümledeki işlevlerine dikkat çekilmiş, sıfat-fiiller açısından temel ayırım noktasının fiilin çatısı olduğu söylenmiş, fiil türünün fiilimsinin zamanıyla olan ilişkisi anlatılmıştır. Ders kitaplarında zarf-fiillerin cümledeki işlevi üzerinde durulmuş, zarf-fiilleri ayıran temel kavramın fiilin türü olduğu vurgulanmıştır. Çalışmamızda, kitaplardaki konuların nasıl anlatıldığı her kitaptan alınan anlatım örnekleriyle gösterilmiştir.

3.1. Öğretim programlarında Rusça fiilimsilerin yeri

İncelemesi yapılan üniversitelerde Rus Dili Öğretim programı lisans düzeyinde dört yıldır. Her üniversite kendi öğretim programını belirlemektedir. Öğretim programlarında temel amaç öğrencilere Rusça okuma, yazma ve konuşma yetisi kazandırma, Rus kültürünü edebiyat ağırlıklı öğretme olarak belirlenmiştir. Rus dili ve Edebiyatı bölümünde öğrenciler dört yıllık eğitim boyunca Rus dili, edebiyatı, tarihi ve kültürüyle ilgili derslerin yanı sıra anlamaya ve konuşmaya yönelik dersler de görmektedirler. Rusça fiilimsilere ilişkin öğretim program bilgileri tablo 3.1 gösterilmiştir.

Üniversite	Sınıf	Dönem Sayısı	Ders saati
İstanbul	1	1	40
Hacı Bayram Veli	1	1	30
Selçuk	2	1	20
Ankara	Hazırlık	2	16
Erciyes	1	1	32

Tablo 3.1: Rusça fiilimsilerin öğretiminde kullanılan program bilgileri.

Öğretim programlarında her yıl bir önceki yıl işlenen konuların tekrarı planlanmıştır. Öğrenciler Rusça fiilimsileri öğrendikleri ilk yıldan sonra ileri sınıflarda gördükleri derslerde Rusça fiilimsileri tekrar etme imkanı bulmaktadır. Her üniversitenin öğretim programında Rusça fiilimsiler konusu işlenirken öğrencilere anlatılması planlanan içerikler başlıklar halinde belirtilmiştir. Rusça fiilimsiler araştırmamıza konu olan üniversitelerin hepsinde sıfat-fiil ve zarf-fiil olmak üzere iki ayrı konu olarak tespit edilip anlatılmaktadır. Üniversitelerin öğretim programında her fiilimsi türüne ilişkin anlatılacak olan kavram ve konu başlıkları tablo 3.2 de tespit edilmiştir.

Öğretim Programlarında Sıfat-Fiil Konu İçerikleri	Öğretim Programlarında Zarf-Fiil Konu İçerikleri
Rusçada sıfat-fiiller, bitmiş ve bitmemiş fiillerden oluşan sıfat-fiiller, sıfat-fiillerin yapılışı, sıfat-fiillerin anlamları, sıfat-fiillerin işlevi, tam ve kısa sıfat-fiiller, sıfat-fiillerin kullanımı, sıfat-fiillerle isimler arasındaki uyum.	Rusçada zarf-fiiller, bitmiş ve bitmemiş fiillerden oluşan zarf-fiiller, zarf-fiillerin yapılışı, zarf-fiillerin anlamları, zarf-fiillerin kullanımı, zarf-fiillerin işlevi.

Tablo 3.2: Öğretim programlarında Rusça fiilimsilerin konu içerikleri

3.2. Ders kitaplarında Rusça fiilimsilerin yeri

Her üniversitede dersi anlatan öğretim üyeleri ile soru-cevap şeklinde gerçekleştirilen anket sonucunda dersi anlatan öğretim üyelerinin kullandıkları 5 farklı ders kitabı tespit edilmiştir. Rus yazarlar tarafından Rusça hazırlanan bu kitaplar hakkında genel bilgiler tablo 3.3 de verilmiştir.

Kıtap no	Kıtap adı	Basım yılı
1.	Русский Класс В1	2013
2.	Чистая Грамматика	2009
3.	Дорога в Россию	2008
4.	Грамматика Русского языка в иллюстрациях	1990

5.	Русский Язык в Упражнениях	2008
----	----------------------------	------

Tablo 3.3: Rusça fiilimsilerin okutulduğu ders kitapları

Tablodaki kitaplar incelenmiş ve Rusça fiilimsilerin bu kitaplarda sıfat-fiil (*причастие*), ve zarf-fiil (*депричастие*) olarak ayrı kategoriler halinde anlatıldığı görülmüştür. Çalışmamızda her fiilimsi türü, hem konu anlatımı hem de alıştırmaların niteliği bakımından ayrı başlıklar halinde incelenmiştir.

3.2.1. Ders kitaplarında Rusça sıfat-fiillerin yeri

Konu anlatımı çerçevesinden bakıldığında incelenen kitaplarda Rusça sıfat-fiillerin dilin sistemi içerisinde ayrı bir kategori olarak ele alındığı, bu yapıların daha çok edebi dil, bilimsel yazı ve politik söylemler gibi farklı alanlarda ve en çok da yazı dilinde kullanıldığı yazılmıştır. Sıfat-fiillerin, kendisini üreten fiillerin türüne ve çatısına göre sınıflandırıldıkları, cinsiyet, hal ve çoğul eki aldıkları, incelediğimiz ders kitaplarında hepsinde anlatılan ortak özelliklerdir. Kitaplarda sıfat-fiillerin oluşumu anlatılırken tablo ya da şekil kullanılmıştır. Aşağıdaki tablolarda bazı kitaplardan alınan konu anlatım örnekleri bulunmaktadır.

Aktif (Etken) Sıfat-Fiiller		Pasif (Edilgen) Sıfat-Fiiller	
Geçmiş zamanlı (Bitmiş ve Bitmemiş fiillerden)	Şimdiki zamanlı (sadece bitmemiş fiillerden)	Geçmiş zamanlı (Sadece bitmiş türde geçişli fiillerden)	Şimdiki zamanlı (Sadece bitmemiş türde geçişli fiillerden)
-ВП-: читавший, прочитавший -П-: шедший, прошедший	-УЩ-: бегущий -ЮЩ-: читающий -АЩ-: спешащий -ЯЩ-: сидящий	-ЕНН-: изученный -АНН-: сыгранный -ЯНН-: осмеянный -ённ-: решённый -т-: открытый	-ЕМ-: изучаемый -ОМ-: искомый -ИМ-: приводимый

Tablo 3.4: 2. Kitapta sıfat-fiil ekleri

-н-	-ен-	-т-
сдела-ть – сдела-н, -а, -о, -ы заработа-ть – работа-н, -а, -о, -ы	получить – получ-ен, -а, -о, -ы купи-ть – купл-ен, -а, -о, -ы	закры-ть – закры-т, -а, -о, -ы наде-ть – наде-т, -а, -о, -ы

Tablo 3.5: 1. Kitapta edilgen kısa sıfat-fiil ekleri

жить – живут – жив- ущ -ий / читать – читают – чита- ющ -ий заниматься – занимаются – занима- ющ -ий-ся	1. Çekim tipi -ущ/-ющ- + -ий(ся), -ая-ся, -ее-ся, -ие-ся
любить – любят – люб- ящ -ий / говорить – говорят – говор- ящ -ий находиться – находятся – наход- ящ -ий-ся	2. Çekim tipi -ащ/-ящ- + ий(ся), -ая-ся, -ее-ся, -ие-ся

Tablo 3.6: 3. Kitapta şimdiki zamanlı etken sıfat-fiillerin oluşumu

знать – зна-л – зна- вш -ий, писать – писа-л – писа- вш -ий, написать – написа-л – написа- вш -ий, учиться – учи-л-ся – учи- вш -ий-ся, научиться – научи-л-ся – научи- вш -ий-ся	-вш/-ш- + -ий(ся), -ая(ся), -ее(ся), -ие(ся)
расти – рос – рос- ш -ий, вырасти – вырос – вырос- ш -ий, нести – нёс – нес- ш -ий, принести – принёс – принёс- ш -ий	
идти – шёл – шед- ш -ий, прийти – пришёл – пришед- ш -ий	

Tablo 3.7: 3. Kitaptaki geçmiş zamanlı etken sıfat-fiillerin oluşumu

1. Студентам нравится иностранный язык , изучаемый им в университете. (какой язык?)	= который они изучают в университете.
2. студенты пользуются словарём иностранного языка , изучаемого в университете. (Словарём какого языка?)	
3. Студенты купили учебники по иностранному языку , изучаемому ими в университете. (Учебник по какому языку?)	
4. Студенты уже неплохо знают иностранный язык , изучаемый ими в университете. (какой язык?)	
5. Студенты много занимаются иностранном языком , изучаемым ими в университете.	
6. Студенты читают газеты и журналы на иностранном языке , изучаемом ими в университете.	

Tablo 3.8: 3. Kitapta şimdiki zamanlı bitmemiş edilgen sıfat-fiillerin hal değişimleri

Sıfat-fiil alıştırmaları çerçevesinden bakıldığında incelediğimiz 5 ders kitaplarında alıştırmaların; sıfat-fiilleri oluşturan eklerin ezberlenmesi, sıfat-fiillerin ismin halleri, çoğul ve cinsiyete göre değişiminin kavranması, etken sıfat-fiillerle edilgen sıfat-fiillerin arasındaki farkların anlaşılması, “который” bağlacı ile sıfat-fiillere eşdeğer anlamda cümlelerin üretilebildiğinin anlaşılması, kısa sıfat-fiillerin cümledeki rolünün anlaşılması, sıfat-fiillerin dilin hangi alanlarında kullanıldıklarının anlaşılması, sıfat-fiillerin cümledeki yerinin değişebildiğinin ve bu değişimin cümlelerin anlamına etkisinin

öğretilmesine yönelik olduğu anlaşılmıştır. Beş ders kitabından alınan alıştırmalar örnekleri tablo 3.9 da gösterilmiştir.

<p>Alıştırma (1. Kitap s. 31): Aşağıdaki cümleleri okuyunuz. Sıfat-fiilleri bulunuz. Sıfat-fiillerin hangi fiillerden oluştuğunu, ismin hangi halinde kullanıldığını gösteriniz.</p> <p>Дети, живущие в большой семье, умеют хорошо помогать друг другу.</p>
<p>Alıştırma (1. Kitap s. 44): Verilen sıfat-fiillerin hangi fiillerden üretildiğini yalın halde yazınız.</p> <p>читаемый, рисуемый, фотографируемый</p>
<p>Alıştırma (2. Kitap s.45): Aşağıdaki boşlukları doğru sıfat-fiili seçerek (etken-edilgen) doldurunuz.</p> <p>У Никиты в руках была медаль, (получившая, полученная) на соревнованиях. Никита, (получивший, полученный) золотую медаль, был в этот момент самым счастливым человеком.</p>
<p>Alıştırma (2. Kitap s.50): Cümleleri okuyunuz. Kısa ve uzun sıfat-fiillerin kullanımını açıklayınız.</p> <p>1. Деньги были заработаны, и велосипед был куплен. Никита всем показал купленный велосипед.</p>
<p>Alıştırma (2. Kitap s. 180): Verilen bitmemiş fiillerden şimdiki zamanlı sıfat-fiiller yapınız. Hangi 4 ekin kullanılması gerektiğini hatırlayınız.</p> <p>проводить, организовать, исследовать, начинать</p>
<p>Alıştırma (2. Kitap s. 181): “который” bağlacını sıfat-fiille değiştirerek cümleyi tekrar yazınız.</p> <p>1. На вопросы корреспондента отвечал г-н Иванов, который возглавляет эту фирму.</p>
<p>Alıştırma (2. Kitap s. 181): Cümleleri okuyunuz. Parantez içindeki ifadeleri noktalı yerlere yazınız. Hal, cinsiyet ve çoğul ekine dikkat ediniz.</p> <p>1. Левин делает предложение Ките в забавной форме: он пишет начальные буквы слов, его признание в любви. (составляющий).</p>
<p>Alıştırma (3. Kitap s. 76): Cümleleri okuyunuz, uzun ve kısa şekillerini karşılaştırınız. Sıfat-fiillerin cümledeki görevlerini söyleyiniz.</p> <p>Книги написана известным писателем – Книга написанная известным писателем, появилась в магазинах.</p>
<p>Alıştırma (5. Kitap s. 322): Sıfat-fiilli yan cümlecikçi kullanarak cümleleri tamamlayınız.</p> <p>1. Мы живём в доме, (построенный в прошлом году).</p>

Tablo 3.9: Ders kitaplarından alınan sıfat-fiil alıştırmalar örnekleri

3.2.2. Ders kitaplarında Rusça zarf-fiillerin yeri

İncelediğimiz 5 ders kitabında Rusça zarf-fiillerin konuşma dilinde kullanılmadığı, daha çok resmi dil (yazı dili) ve edebi dilde kullanıldıkları, zarf-fiillerin, ana eyleme nispeten ikinci derecede bir eylem ifade ettiği, zarf-fiillerin zarflara ait özellikleri taşıdıkları ve ana eylemi “Ne zaman? Nasıl? Neden? Hangi Şartlarda?” soruları yönünden niteledikleri, zarf-fiillerin ayrı bir zamanı ifade etmedikleri, ana fiille eş zamanlı ya da art zamanlı gerçekleşen bir hareketi temsil ettikleri, zarf-fiilin öznesi ile ana fiilin öznesinin aynı olduğu, zarf-fiillerin fiil türüne göre sınıflandırıldığı, zarf-fiillerin üretim eklerinin fiillere nasıl eklendikleri gibi hususların anlatıldığı tespit edilmiştir. Kitaplardan alınan bazı konu anlatım örnekleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Bitmemiş zar-fiil ekleri (Bitmemiş fiillerden)	Bitmiş zar-fiil ekleri (Bitmiş fiillerden)
<p>- А: крича, дыша</p> <p>(-Я): думая,</p> <p>(*-УЧИ): будучи, едучи)</p> <p>(*-ЮЧИ): играючи, умеючи)</p> <p>(*-В: не быв, не знав)</p> <p>(*-ВШИ: не зная, не зевая)</p>	<p>-В: разыграв, помыв</p> <p>-ВШИ-: разыгравшись, умывшись</p> <p>(*-ШИ: замёрзши, испёкши)</p>

Tablo 3.104: 1. Kitapta zarf-fiillerin ekleri

Bitmiş Fiiller	Bitmemiş Fiiller
читать – чита- ют – чита- я	прочитать – прочита- л – прочита- в
говорить – говор- ят – говор- я	решить – реши- л – реши- в
спешить – спеш- ат – спеш- а	вернуться – верну- л-ся – верну- вши-сь
находиться – наход- ят-ся – наход- я-сь	прийти – при- дя
ложиться – лож- ат-ся – лож- а-сь	унести – унес- я
рисовать – рису- я , танцевать – танцу- я	перевести – переве- д-я

Tablo 3.11: 3. Kitapta zarf-fiillerin üretimi

Yalın Hâl	Şimdiki Zaman	Zarf-fiil
читать, рисовать, идти	чита-ют, рису-ют, ид-ут	чита- я , рису- я , ид- я
стучать, встречаться	стуч-ат, встреча-ют-ся	стуч- а , встреча- я-сь

Tablo 3.12: 5. Kitapta bitmemiş zarf-fiillerin üretimi

Yalın Hâl	Zarf-fiil
прочита-ть, увиде-ть, встрети-тс-ся	прочита- в , увиде- в , встрети- вши -сь

Tablo 3.13: 5. Kitapta bitmiş zarf-fiillerin üretimi

Alıştırmaların niteliği açısından bakıldığında ders kitaplarındaki zarf-fiil alıştırmalarının; zarf-fiilin türünün kendisini oluşturan fiilin türüne bağlı olduğunun anlaşılması, zarf-fiilin eylemi ile ana fiilin eyleminin aynı özne tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğinin anlaşılması, bitmiş zarf-fiil ile bitmemiş zarf-fiillerin arasındaki farkların anlaşılması, zarf-fiilin eylemi ile ana eylem arasında eş zamanlı ya da art zamanlı bir ilişki olduğunun anlaşılması, bitmemiş zarf-fiilin eylemi ile ana eylemin eş zamanlı gerçekleştiğinin anlaşılması, bitmiş zarf-fiilin eyleminin, ana fiilin eyleminden önce gerçekleştiğinin anlaşılması, zarf-fiillerin üretim eklerinin (-я, -а, -в, -вши) ezberlenmesine yönelik olduğu anlaşılmıştır. Ders kitaplarından alınan zarf-fiil alıştırma örnekleri tablo 3.14 de verilmiştir.

Alıştırma (1. Kitap s.70): Cümleleri okuyunuz. Zarf-fiilleri bulunuz. Hangi fiillerden üretildiğini söyleyiniz. Рассказывая об Иркутске, Марио показал много фотографии.
Alıştırma (1. Kitap s.70): Zarf-fiilli cümleleri bağlaçlı cümlelere çeviriniz. Разговаривая с учителем, ребята показали ему сделанные летом фотографии.
Alıştırma (2. Kitap s.200): Örnekteki gibi verilen cümleleri zarf-fiilleri kullanarak tekrar yazınız. Cümleleri tamamlayınız. Когда (если) мы рассмотрели данные примеры, мы
Alıştırma (2. Kitap s.196): Verilen zarf-fiillerin hangi fiillerden üretildiğini tayin ediniz. Cümleleri tamamlayınız. Virgüle dikkat ediniz. Не думая не о чём, он 2. Завтракая, она 3. Готовя ужин, он
Alıştırma (3. Kitap s.27): Verilen zarf-fiillerin hangi fiillerden oluştuğunu söyleyiniz. 1. любя, делая, имея 2. сделав, посмотрев, заработав
Alıştırma (3. Kitap s.28): Aşağıdaki örnekleri okuyunuz. Zarf-fiilin eyleminin ana eylemden önce mi yoksa sonra mı gerçekleştiğini söyleyiniz. Zarf-fiilli yan cümlecğin bağlaçlı cümle ile değiştirilebildiğine dikkat ediniz. Моя подруга читала, сидя в кресле. = Моя подруга сидели в кресле и читала.
Alıştırma (5. Kitap s.333): Zarf-fiilleri çekimli fiillerle değiştirerek cümleleri tekrar yazınız. 1. Рассказывая о своём путешествии, брат показывал нам фотографии. 2. Поужинав, мы стали смотреть телевизор.

<p>Alıştırma (5. Kitap s.335): Zarf-fiili cümleleri “<i>Когда, если, потому что, так как, если бы, хотя</i>” bağlaçlarını kullanarak yeniden yazınız.</p> <p>Успешно окончив институт, он сможет заниматься научной деятельностью.</p>
<p>Alıştırma (5. Kitap s. 338): Doğru zarf-fiili seçerek noktalı yere yazınız.</p> <p>1. по улице, я смотрел на витрины магазинов. домой, я сразу же позвонил на работу. (идя – придя)</p>

Tablo 3.14: Ders kitaplarından alınan zarf-fiil alıştırmaları örnekleri

4. Rusça fiilimsilerin öğretim ve öğrenimine ilişkin sorun tespit çalışmaları

Rusça fiilimsilerin öğretiminde yaşanan sorunların tespiti için araştırmamızı yürüttüğümüz 5 üniversitede Rusça fiilimsileri anlatan öğretim üyelerine fiilimsileri öğretirken yaşadıkları sorunlara ilişkin 3 adet soru sorulmuştur. Öğretim üyelerine sorulan sorular tablo 4.1 de gösterilmiştir.

Soru 1	Fiilimsiler konusunun öğretiminde karşılaştığınız zorlukları birkaç cümle ile ifade eder misiniz?
Soru 2	Fiilimsiler konusunun öğreniminde öğrencilerinizin yaşadığı zorlukları birkaç cümle ile ifade eder misiniz?
Soru 3	Rusça fiilimsilerin öğretiminde daha etkili olacağını düşündükleri öneri ve görüşlerinizi ifade eder misiniz?

Tablo 4.1: Öğretim üyelerine sorulan sorular

Öğretim üyeleri tarafından verilen cevaplara göre; dil ortamının olmayışının Rusçanın öğrenilmesini olumsuz etkilediği, öğrencilerin anadilde Rusça fiilimsiler konusuna hâkim olmamasının konunun kavranmasına büyük bir sorun teşkil ettiği; Rusçada fiil kategorileri ve fiiller konusunu iyi bilmeyenlere Rusça fiilimsilerin aktarımında güç durumlarla karşılaşılabilirdiği; Rusça dilbilgisinde istisnai durumların fiilimsilerin öğretimini zorlaştırdığı; Rusçada ismin hal durumu (*надеж*) olgusunun öğrenciler tarafından iyi kavranmamış olmasının Rusça fiilimsilerin öğretimini zorlaştırdığı; öğrencilerin Rusçada fiillerin ismin hangi hal durumlarında kullanıldığını (*глагольное управление*) bilmemelerinden kaynaklı sorunlarla karşılaşıldığı; öğrencilerin Türkçe düşünme sistemini Rusçaya adapte etme eğiliminin öğretimde sorun teşkil ettiği anlaşılmıştır.

Bununla birlikte öğretim üyelerinin verdikleri cevaplara göre öğrenciler Rusça fiilimsileri öğrenirken; sıfat-fiilleri “*который*” bağlacı ile karıştırdıkları; kullanılması gereken hal ekini doğru tespit edemedikleri; sıfat-fiillerin kullanımında etken ve edilgen çatıyı doğru şekilde belirleyemedikleri, zarf-fiillerin kullanımında istisna olan “*удму*” grubunun eklerinin kullanımında sorunlar yaşadıkları; sıfat-fiil ve zarf-fiilleri oluştururken fiil türünü (*вид глагола*) doğru tespit edemedikleri; cümle içinde sıfat-fiilin nitelediği sözcüğü tespit etmede sorun yaşadıkları anlaşılmıştır.

4.1. Rusça fiilimsilerin öğrenimine ilişkin hata analizi

Araştırmamızda ilgili üniversitelerden 265 öğrenciye Rusça sıfat-fiil ve zarf-fiillerin kullanımına yönelik yazılı alıştırmaların olduğu bir anket uygulanmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. 1. Bölümde

öğrencilerden Rusça fiilimsilerle ilgili yazılı alıştırılmaları yapmaları istenmiştir. 2. Bölümde ise öğrencilerden Rusça fiilimsilerin öğrenimine ilişkin görüşler alınmıştır.

Anket çalışmamızın 1. Bölümü Rusça-Türkçe, Türkçe-Rusça cümle çevirileri ile sıfat-fiil ve zarf-fiil üretiminden oluşmaktadır. Anketimiz Rusça sıfat-fiil ve zarf-fiil konularını öğrenmiş olan 2. 3. ve 4. Sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Değerlendirmemizde öğrencilerin verdikleri cevaplarda cümle içindeki ilgili fiilimsi kısmı dikkate alınmıştır. Aşağıda anketin çeviri bölümünde öğrencilerin verdikleri bazı cevaplar yazılmıştır.

Soru: “Студенты иногда плохо понимают **читаемые тексты**” cümlesini Türkçeye çeviriniz.

Doğru cevap: “Öğrenciler bazen **okunan (okunmakta olan) metinleri** iyi anlamıyorlar.” / **Hatalı cevaplar:** “Öğrenciler bazen **okudukları metinleri** yanlış (kötü) anlıyorlar.”; “**Metni okuyan öğrenciler** bazen anlamıyorlar.”; “Öğrenciler bazen **metni okurken** iyi anlamıyorlar.”; “Öğrenciler bazen **okuma metinlerini** kötü anlıyorlar.”; “Öğrenciler bazen **okunacak metinleri** kötü anlıyorlar.”; “Öğrenciler bazen **okunmuş metinleri** kötü anlıyorlar.”

Hatalı cevaplara bakıldığında öğrencilerin sırasıyla; edilgen sıfat-fiili etken sıfat-fiil şeklinde çevirdikleri – “**metni okuyan öğrenciler**”, “**okudukları metinleri**”; sıfat-fiilli ifadeyi zarf-fiil şeklinde çevirdikleri – “**metni okurken**”; sıfat-fiili kalıcı sıfat gibi çevirdikleri – “**okuma metinleri**”; sıfat-fiilin zamanını yanlış çevirdikleri – “**okunacak metinleri**”, “**okunmuş metinleri**” görülmüştür.

Soru: “Eski eşyalardan oyuncak **yapan bir arkadaşım** var.” cümlesini Rusçaya çeviriniz.

Doğru cevap: “У меня есть друг, **делающий игрушки** из старых вещей.” / **Hatalı cevaplar:** “У меня есть друг, **сделающий игрушки** из старых вещей.”; “У меня есть друг, **делавший игрушки** из старых вещей.”; “У меня есть друг, **сделанный игрушки** из старых вещей.”; “У меня есть друг, **делая игрушки** из старых вещей.”

Şimdiki zamanlı sıfat fiillerle ilgili olan bu cümlede yapılan hataların başında bitmiş fiille şimdiki zamanlı bir sıfat-fiil üretme yanlış gelmektedir. Bilindiği gibi Rusçada bitmiş fiillerden şimdiki zamanlı veya gelecek zamanlı sıfat-fiiller üretilememektedir. Anadili Türkçe olan öğrencilere Rusça fiilimsilerin öğretiminde bu hususun vurgulanması önemlidir. Öne çıkan hatalardaki diğer bir husus etken sıfat-fiil ile verilmesi gereken cevabın edilgen sıfat-fiil kullanılarak verilmesidir. Rusça-Türkçe çeviri kısmında da ifade edileceği üzere Rusça fiilimsilerin öğretiminde öğrencilerin zorlandıkları en önemli nokta fiilimsilerde çatı kavramıdır. Etken ve edilgen sıfat-fiillerin eklerinin doğru öğrenilmediğinde yanlış çeviriler ortaya çıkmaktadır. “**Сделанные** игрушки” hatalı cevabında bu durum açıkça görülmektedir. “**Делавший** игрушки” hatalı cevaplarında görüldüğü gibi öğrenciler Türkçe şimdiki zaman (geniş zaman) ifade eden sıfat-fiili, Rusça geçmiş zaman ifade eden sıfat-fiille çevirmişlerdir. Ayrıca “**Делая** игрушки” hatalı cevabında olduğu gibi sıfat-fiil yerine zarf-fiil kullanarak çevirilen cümlelere rastlanmıştır. Öğrencilerin sıfat-fiil ile zarf-fiilin ayırımını yapmakta zorlandıkları görülmektedir. Bu hatalarla birlikte ilgili cümleyi “**который**” bağlacını kullanarak çeviren öğrenciler de bulunmaktadır.

Soru: “отвечать (şimdiki zaman, etken)” fiilinden uygun türde sıfat-fiil üretiniz.

Doğru cevap: “отвечающий” / **Hatalı cevaplar:** “отвечающий”; “отвечаемый”; “отвечанный”; “отвечая”

Hatalı cevaplarda öğrencilerin “ц” harfi yerine “ш” harfi kullandıkları, etken sıfat-fiil eki yerine edilgen sıfat-fiil eki (-ем, -ни) kullandıkları ve sıfat-fiil eki yerine zarf-fiil eki (-я) getirdikleri görülmektedir. Ayrıca “отвечанный” hatalı cevabında bitmemiş fiilden geçmiş zamanlı edilgen sıfat-fiil üretilmek istenmiştir. Rusçada geçmiş zaman bildiren edilgen sıfat-fiillerin yalnızca bitmiş fiillerden üretilebildiği burada göz ardı edilmiştir.

Soru: “Читая газеты, мы узнаём о том, что происходит в мире.” cümlesini Türkçeye çeviriniz.

Doğru cevap: “Gazeteleri okuyarak dünyada neler olduğunu öğreniyoruz.” / **Hatalı cevaplar:** “Okuduđumuz gazeteden dünyada neler olup bittiğini öğreniyoruz.”; “Gazeteleri okurken (okuyunca) (okuduğumuz zaman) dünyada neler olduğunu öğreniyoruz.”; “Gazeteleri okuyup (okuduktan sonra) dünyada neler olduğunu öğreniyoruz.”; “Okunan gazete bizi dünya hakkında bilgilendiriyor.”

Hatalı cevapları incelediğimizde öğrencilerin “-arak” zarf-fiili yerine “-ken”, “-ınca”, “-dığı zaman” zarf-fiillerini kullandıkları görülmüştür. Diğer hatalı çevirilerde öğrencilerin “-arak” yerine “-ıp” zarf-fiilini (okuyup) kullandıkları, zarf-fiil yerine sıfat-fiil kullandıkları (okunan gazete, okuduğumuz gazete) görülmüştür.

Soru: “Turistler şehirde gezerek hediyelik eşya satın alıyorlardı.” cümlesini Rusçaya çeviriniz.

Doğru cevap: “Гуляя по городу, туристы покупали сувениры.” / **Hatalı cevaplar:** “Туристы покупали сувениры, гуляющий (гулявшие) по городу.”; “По городу гуляли туристы, покупая сувениры.”; “Погуляв (гуляв) по городу, туристы покупали сувениры.”; “Туристы, которые гуляют в городе купили сувениры.”; “Туристы, гуляя по городу и покупали сувениры.”

Yukarıda belirtilen hatalı cevaplar incelendiğinde hatalarda zarf-fiil yerine sıfat-fiil kullanıldığı görülmektedir. Zarf-fiilin eylemi olan “şehirde gezerek” ifadesi yerine ana fiilin eylemi olan “покупая сувениры (hediyeli eşya satın alarak)” kullanılması, öğrencilerin Rusça zarf-fiil cümlesi kurarken ana fiil ile zarf-fiilin eylemini tayin etmekte sorun yaşadıkları görülmektedir. Başka bir hatalı cevapta şimdiki zamanlı sıfat-fiil olan “гуляя (gezerek)” yerine bitmiş zarf-fiil olan “погуляв (gezip)” kullanıldığı görülmüştür. Bazı öğrencilerin zarf-fiilli cümle ile ana cümleyi “и (ve)” bağlacı ile bağladıkları görülmüştür. Bazı hatalı cevaplarda öğrenciler zarf-fiil yerine “который” bağlacı kullanmışlardır. Sıfat-fiillerle eş değer anlamda cümle oluşturmak için kullanılan “который” bağlacı, zarf-fiilli cümleyle alternatif oluşturmamaktadır.

Soru: “начинать- начать” fiil çiftinden uygun türde zarf-fiiller üretiniz.

Doğru cevap: “начиная – начав” / **Hatalı cevaplar:**

Bitmemiş:	начинав	начинающий
Bitmiş:	начая	начавший

Hatalı cevapların bir kısmında öğrencilerin bitmiş zarf-fiil (-в) ekini bitmemiş fiile (начинав) getirdikleri, bitmemiş zarf-fiil ekini (-я) ise bitmiş fiile (начая) getirdikleri görülmüştür.

4.2. Hata analiz anketinin değerlendirilmesi

Çeviri soruları ve üretim sorularına verilen öğrenci cevapları analiz edildiğinde Rusça sıfat-fiillerin kullanımı ve üretimi noktasında yapılan hataların sırasıyla; edilgen sıfat-fiil sorularına etken sıfat-fiill kullanarak yanıtlama; şimdiki zamanlı sıfat-fiil kullanılması gereken yerde geçmiş zamanlı sıfat-fiil kullanma ve üretme; geçmiş zamanlı sıfat-fiil istenilen yerde şimdiki zamanlı sıfat-fiil kullanma ve üretme; sıfat fiillerle cümle kurarken hal ekini getirmeme; sıfat-fiil istenilen yerde zarf-fiil kullanma ve üretme; bitmiş fiilden şimdiki zamanlı sıfat-fiil üretme; bitmemiş sıfat-fiil istenilen durumda bitmiş sıfat-fiil kullanma hususlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu hususlar kategorize edildiğinde öğrencilerin sıfat-fiilleri ayıran temel özellikler olan çatı (etken-edilgen), zaman ve fiil türü kavramlarında sorunlar yaşadıkları görülmektedir.

Morfolojik açıdan bakıldığında sıfat-fiillerden yapılan hatalar, sıfat-fiilleri kategorize eden ekleri birbirinden ayıran özelliklerin iyi anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Hataların analizinde de görüldüğü gibi öğrenciler hangi ekin etken, hangi ekin edilgen olduğunu, hangi eklerin geçmiş zamana ve hangi eklerin şimdiki zamana ait olduklarını tespit etmede problem yaşadıkları anlaşılmıştır. Ayrıca sıfat-fiil istenilen yerde zarf-fiil eki kullanılması, sıfat-fiil eki ile zarf-fiil eki arasındaki farkların tam olarak anlaşılmadığını göstermektedir. Sıfat-fiil üretiminde yapılan diğer bir hata fiil türünde ortaya çıkmaktadır. Verilen hatalı cevaplarda bitmemiş fiillerden geçmiş zamanlı sıfat-fiil üretimine gidilmiştir. “отвечанный, изучанный, заканчиванный” hatalı cevaplarında görüldüğü gibi Rusçada bitmemiş fiillerden geçmiş zamanlı edilgen sıfat-fiillerin üretilmediği anlaşılmalıdır. Verilen bu hatalı cevaplardan öğrencilerin fiil türünü ayırt etmede sorun yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Sıfat-fiil üretirken yapılan başka bir hata da sıfat-fiil üretim eki “-ющ-” ve “-ящ-” eklerinin fiile nasıl getirildikleri hususudur. Bazı öğrencilerin şimdiki zamanlı sıfat-fiil ekini fiilin yalın halinin köküne getirdikleri tespit edilmiştir. “смотрящий” ve “посмотрявший” hatalı örneklerinde öğrenciler şimdiki zamanlı sıfat-fiil ekini fiilin yalın haline, geçmiş zamanlı sıfat-fiil ekini ise fiilin şimdiki zaman çekimine göre getirmişlerdir. Burada yapılan hatların tespiti noktasında iki durum ön plana çıkmaktadır. Birinci durumda öğrencilerin sıfat-fiilin zaman ekinin fiilin şimdiki zaman veya geçmiş zaman çekimine göre getirildiğini anlamamış olması, ikinci durum ise sıfat-fiilin zaman bildiren ekini fiilin yalın halinin köküne getirildiğini düşünmesi.

Rusçanın sentaks yapısı açısından bakıldığında yapılan hataların başında Rusça cümleyi Türkçenin sentaks yapısı gibi kurma eğilimi gelmektedir. Rusça sentaks yapısının iyi anlaşılması, yanlış cümle kurulmasına yol açmaktadır. Sıfat-fiilin öznesi ile ana eylemin öznesinin farklı olduğu cümlelerde bu iki öznenin birbirleriyle karıştırılması hatalı çeviriye neden olmuştur. **Örnek:** Профессор разговаривает со студентами, **изучающими медицину.** (**Tip okuyan profesör** öğrencilerle konuşuyor.) (Hatalı çeviri)

Sentaks açısından yapılan başka bir hata ise kısa sıfat-fiillerin cümle içinde yüklem görevi üstlendiklerinin anlaşılmasında hususudur. Aşağıda verilen hatalı çeviride görüleceği gibi öğrenciler uzun sıfat-fiil ile kısa sıfat-fiil arasındaki ayrımı tam olarak yapamamıştır ve bu durum hatalı çeviriye yol açmıştır. **Örnekler:** Мне нравится книга, **написанная этим автором** (Beğendiğim kitap bu yazar tarafından **yazıldı.**) (Hatalı çeviri), Мне нравится книга, **написанная этим автором.** (Bu yazar tarafından **yazılan kitabı** beğeniyorum.) (Doğru çeviri), Beğendiğim kitap bu yazar tarafından yazıldı. – (Книга, которая мне нравится, **написана** этим автором. (Doğru çeviri)

Zarf-fiillerle ilgili öğrencilerin yaptığı hataları; bitmiş zarf-fiil ekini bitmemiş fiile getirme; zarf-fiil yerine çekimli fiil kullanma; zarf-fiili sıfat-fiil olarak çevirme; dönüşlü fiil yerine etken fiil kullanma; zarf-fiil ekini cümlelerin ana fiiline getirme şeklinde özetlemek mümkündür. Hataların karakteristik özelliklerine bakıldığında öğrencilerin bitmiş fiil ekleriyle bitmemiş fiillere gelen ekleri ayırt etmede sorun yaşadıkları görülmektedir. Diğer bir deyişle hata yapan öğrencilerin fiilin türünü tespit etmede sorun yaşadıkları görülmektedir. Fiilin türünü bilmek, doğru zarf-fiil ekini getirebilmek adına en önemli husustur. Yapılan başka bir hata ise zarf-fiilli cümleyi sıfat-fiil olarak çevirmedir. Burada öğrencilerin “sıfat-fiil” ve “zarf-fiil” arasındaki farkları anlamada sorun yaşadıkları anlaşılmaktadır. Yapılan hatalarda görülen diğer bir husus ise zarf-fiil ekinin cümlelerin ana eylemine getirilmesidir. Buradan öğrencilerin ana eylemle zarf-fiilin eylemini ayırt edemedikleri anlaşılmaktadır. Zarf-fiilin, ana eylemi çeşitli yönlerden nitelediğinin anlaşılması yanlış çevirilere neden olmuştur.

5. Rusça fiilimsilerin öğretim ve öğrenimine ilişkin sorunlar

Çalışmamızın bu bölümünde Rusça fiilimsilerin öğretimine ilişkin sorunlar öğretim programları ve ders kitapları açısından ortaya konmuştur. Çalışmamızın 2. Bölümünde Rusça fiilimsilerin öğretim programları ve ders kitaplarındaki yerinin tespit edildikten sonra 3. Bölümde Rusça fiilimsilerin öğretim ve öğreniminde yaşanan sorunlar gösterilmiştir. Bu bölümde ise yaşanan sorunların öğretim programları ve ders kitaplarını ne derece ilgilendirdiği irdelenmiştir.

5.1. Öğretim programlarında yaşanan sorunlar

Çalışmamızın 2. ve 3. Bölümünde elde edilen bilgiler ışığında öğrencilerin fiilimsileri öğrenirken en sık yaşadığı sorunların başında gelen Rusça fiil çatısı kavramına öğretim programlarında derinlemesine yer verilmediği görülmüştür. Öğretim programlarında Rusça sıfat-fiiller tespit edilirken sadece “etken ve edilgen sıfat-fiiller” tespit edilmiş fakat dönüşlü sıfat-fiiller yazılmamıştır. Rusça fiillerin etken, edilgenlik ve dönüşlülük durumlarının programlarda ayrıntılı belirlenmemesi Rusça fiilimsilerin öğrenimini zorlaştırmaktadır. Öğrenci hataları ve öğretmen görüşleri dikkate alındığında öğrencilerin anlamakta zorlandıkları diğer bir husus Rusça fiilimsilerde zaman kavramıdır. Öğretim programları incelendiğinde Rusça fiilimsilerde zaman kavramına atıf yapılmadığı görülmüştür. Rusça fiilimsilerde bulunan “mutlak zaman” ve “göreceli zaman” kavramının öğretim programlarında yer almaması Türk öğrencilerin özellikle Rusça sıfat-fiillerin zamanını anlamalarını zorlaştırmaktadır. 3. Bölümde incelediğimiz öğrenci ve öğretmen görüşleri dikkate alındığında öğrencilerin anadilde fiilimsiler konusuna hâkim olma dereceleri farklılık gösterdiği anlaşılmıştır. Orta öğretimde yaşanan aksaklıklardan dolayı anadilde fiilimsilerin tam öğrenilememesi, Rusça fiilimsilerin öğrenilmesini zorlaştırmaktadır. Öğretim programlarında Türkçe fiilimsi konusunun olmaması bu durumun göz ardı edildiğini göstermektedir. Öğretim programlarında tespit edilmediği anlaşılan diğer bir husus ise Rusça fiilimsilerin üslup özellikleri ve dilin hangi alanlarında kullanıldığının belirtilmemesidir. Rusça fiilimsilerin fiilimsilere alternatif yapılarla arasındaki üslup farklarının öğretim programlarında yerinin belirli olması öğrencilerin konuşma dilinde az kullanılan Rusça fiilimsileri nerede kullanacaklarını bilmeleri açısından önemlidir. Programlarda dikkat çeken diğer bir husus Rusça fiilimsilerin üniversitelerde farklı sınıflardan itibaren verilmeye başlanmasıdır. Öğretim programlarını incelediğimiz üniversitelerden Rusça fiilimsileri hazırlık sınıfında öğretmeye başlayan üniversiteler bulunmakla birlikte 2. Sınıftan itibaren öğretmeye başlayan üniversiteler de bulunmaktadır. Rusça fiilimsilerin hazırlık sınıflarında öğretilmeye başlanması öğrencilerin Rusça fiilimsileri ileri sınıflarda anlamalarını kolaylaştırmaktadır. Öğretim programlarında görülen başka bir husus ise Rusça fiilimsilerin öğretimine ayrılan ders saatleridir. Her üniversitenin Rusça fiilimsilere ayırdığı ders saati farklılık göstermektedir.

Bununla birlikte araştırmamızın 3. Bölümünde görüşleri alınan öğrencilerin %33 ü Rusça fiilimsilere ayrılan ders saatlerinin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Rusça fiilimsilerin ana dili Türkçe olan öğrenciler tarafından anlaşılması zor bir konu olduğu göz önünde bulundurulduğunda öğretim programlarında Rusça fiilimsilere ayrılan ders saatlerinin yetersizliği Rusça fiilimsilerin tam öğrenimini engelleyici bir unsurdur.

5.2. Ders kitaplarında yaşanan sorunlar

Yaşanan sorunların ders kitaplarıyla ilişkisi çerçevesinden bakıldığında ders kitaplarında Rusça fiillerin etken-edilgenlik durumlarının açıklamalı anlatımı eksik görülmüştür. Bununla birlikte okutulan bazı ders kitaplarında fiillerin geçişlilik ve geçişsizlik özelliklerinin açıklamasının yapılmadığı anlaşılmıştır. Çalışmamızın 3. Bölümde tespit edilen öğrenci hataları ders kitaplarında olan eksikliklerle ilişkilendirildiğinde ders kitaplarının eksik konular bakımından konu anlatımı olarak zenginleştirilmesi öğrencilerin Rusça fiilimsileri yazılı dilde kullanırken yaptıkları hataların azalmasını sağlayacaktır. Öğrenci hatalarının temerküz ettiği nokta Rusça fiil türü kavramı ve hangi ekin hangi fiil türüne gelmesi gerektiğidir. Öğrencilerin morfolojik açıdan fiilimsi üretebilmeleri bu iki durumun net anlaşılmasına bağlıdır.

Ders kitaplarına Rusça sıfat-fiillerin konu anlatımı çerçevesinden bakıldığında sıfat-fiillerin, kendisini üreten fiillerin türüne ve çatısına göre sınıflandırıldıkları, cinsiyet, hal ve çoğul eki aldıkları, incelediğimiz ders kitaplarında anlatılan ortak özellikler olmakla birlikte bazı kitaplarda; sıfat-fiillerin nesne alıp almamalarına göre hangi fiillerden üretildiği; sıfat-fiillerin dilin hangi alanlarında kullanıldıkları ve dile nasıl bir üslup özelliği kazandırdığı; sıfat-fiillerin hal eki alabildikleri; sıfat-fiillerin cümle içerisinde yer değiştirebildikleri; sıfat-fiillerin cümle içinde bazı durumlarda isim, bazı durumlarda ise sıfat rolü üstlendikleri; geçmiş zaman bildiren etken sıfat-fiillerin bazılarının “-u-” eki getirilerek üretildikleri gibi hususların eksik olduğu ya da konu anlatımı olarak söylenmediği tespit edilmiştir.

Sıfat-fiil alıştırmaları açısından incelendiğinde alıştırmalarda sırasıyla; fiillerin yalın halinden sıfat-fiil oluşturma alıştırmalarının eksikliği; sıfat-fiillerin kullanıldığı alanlar (edebi eserler, bilimsel yazılar, politik söylemler v. b.) ile ilgili metin örneklerinin azlığı ve ilgili metinlerde geçen sıfat-fiillerin sayıca azlığı; geçmiş zaman bildiren etken sıfat-fiillerin cinsiyet, hal ve çoğul durumları ile ilgili alıştırmaların yetersizliği gibi hususlar tespit edilmiştir.

Ders kitaplarına zarf-fiillerin konu anlatımı çerçevesinden bakıldığında bazı kitaplarda sırasıyla; zarf-fiilin eylemi ile ana eyleminin aynı özne tarafından gerçekleştirildiği; bitmiş zarf-fiillerin bazılarının sonu “-я” eki ile bitebildiği (*приўту – приўя; приесту – принеся*) gibi hususlara konu anlatımında değinilmediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte zarf-fiillerin ana eylemi niteleme yönünden zarflarla benzerlik gösterdiği, bu özelliklere sahip olmalarının bazı zarf-fiilleri zamanla farklı bir dil ögesi kategorisine (zarf, edat, bağlaç) geçmesine imkân sağladığı, çağdaş Rusçada zamanla farklı dil ögesine dönüşmüş böyle zarf-fiillerin olduğu hususu sadece ikinci kitapta anlatılmıştır.

Ders kitaplarına zarf-fiil alıştırmaları çerçevesinden bakıldığında fiilin yalın halinden zarf-fiil üretme alıştırmalarının eksikliği göze çarpmaktadır. Rusçayı yabancı dil olarak öğrenen Türk öğrencilerin daha çok fiilin yalın halinden zarf-fiil üretirken hata yaptıkları göz önünde bulundurulduğunda bazı ders kitaplarında bu tür alıştırmaların olmaması ya da sayıca az olması

konunun anlaşılmasına engel teşkil etmektedir. Rusçada filimsi yapıları edebi bir dil formu olarak kabul edildiği ve daha çok yazı dilinde kullanıldığı düşünöldüğünde ders kitaplarında görölen diğere bir eksiklik alıştırmalarda edebi metinlere az yer verilmesidir.

5.3. Rusça filimsilerin öğrenimine ilişkin sorunlar

Öğrencilerin Rusça filimsileri öğrenirken birtakım güçlükler çektiği var sayılarak hazırladığımız çalışmamızın bu kısmında öğrencilere, Rusça filimsileri öğrenirken çektikleri güçlükleri tespit etmek amacıyla görüş anketi uygulanmıştır. Anketimiz “Rusça Filimsiler Konusunda Çekilen Güçlükler”, “Rusça Filimsilerin Temel Dil Becerilerinde Kullanılma Derecesi” ve “Rusça Filimsilerin Önemi” olmak üzere 3 bölümden oluşmaktadır.

a. Anketimizin “Rusça Filimsiler Konusunda Çekilen Güçlükler” bölümünde öğrencilere Rusça Dilbilgisi dersinde filimsiler konusunun öğrenirken çektikleri güçlüklerle ilgili 13 adet soru sorulmuştur. Verilen cevapların yüzdelik oranları tablo 5.1 de gösterilmiştir.

Rus Dilbilgisi dersinde Rusça filimsiler konusunda çektiğiniz güçlükler	1 (%)	2 (%)	3 (%)	4 (%)	5 (%)
Filimsiler konu anlatımının açık ve net olmayışı nedeniyle anlama güçlüğü çekiyorum.	13	25	29	26	7
Rusça filimsiler ile ilgili ders dışı etkinlik (sözlü veya yazılı uygulama) yapabileceğimiz imkânlar kısıtlı.	7	15	18	41	19
Türkçe filimsiler (sıfat-fiil ve zarf-fiil) konusunda yeterli bilgimin olmadığını düşünüyorum.	26	26	13	23	12
Rusça filimsilerin zor bir konu olduğunu düşünüyorum.	8	17	18	39	18
Rusça filimsiler dersinde öğretmenin öğrencileri güdüleyip cesaretlendirdiğini düşünüyorum.	6	8	27	42	17
Rusça filimsiler dersinde öğrencilerin derse etkin olarak katıldığını düşünüyorum.	10	28	31	26	5
Öğretmenin Rusça filimsiler konusuna hâkim olduğunu düşünüyorum.	3	5	11	26	55
Filimsiler ile ilgili öğretim programının seviyeme uygun olmadığını düşünüyorum.	24	31	27	11	7
Rusça Filimsiler konusuna ayrılan ders saatlerinin yeterli olduğunu düşünüyorum.	12	21	34	23	10
Sınıf arkadaşlarımla Rusça filimsiler konusuna ilgi duyduklarımı düşünüyorum.	19	21	44	13	3

Fiilimsiler konusunu öğrenirken iki dil dizgesi arasındaki yapısal farklılıktan dolayı bir problem yaşıyorum.	12	19	21	38	10
Fiilimsiler konusu ile ilgili kullandığımız ders kitabı ve kaynakların konu anlatımı ve etkinlik olarak yeterli olduğunu düşünüyorum.	9	22	30	26	13
Fiilimsilerin anlatıldığı kaynakların seviyeme uygun olmadığını düşünüyorum.	23	35	29	9	4

Tablo 5.1: Rusça fiilimsiler konusunda çekilen güçlüklerin dağılımı (1: Hiç Katılmıyorum 2: Katılmıyorum 3: Kararsızım 4: Katılıyorum 5: Tamamen katılıyorum)

b. Anketimizin “Rusça Fiilimsileri Temel Dil Becerilerinde Kullanabilme Derecesi” bölümünde öğrencilere Rusça fiilimsileri temel dil becerilerinde (okuma, dinleme, yazma, konuşma) kullanabilme derecelerini sorulmuştur. Verilen cevapların yüzdelik dağılımı tablo 5.2 de gösterilmiştir.

Rusça fiilimsileri temel dil becerilerinde kullanabilme derecesi	1 (%)	2 (%)	3 (%)	4 (%)	5 (%)
Rusça fiilimsiler ile ilgili yazılı kaynakları okuyup anlayabiliyorum.	5	11	24	46	14
Rusça fiilimsiler ile ilgili sözlü (işitsel) kaynakları dinleyip anlayabiliyorum.	6	19	32	31	12
Rusça fiilimsileri sözlü olarak kullanabiliyorum.	12	24	33	23	8
Rusça fiilimsileri yazılı olarak kullanabiliyorum.	8	15	26	39	12

Tablo 5.2: Rusça fiilimsilerin temel dil becerilerinde kullanılma oranı (1: Hiç Katılmıyorum 2: Katılmıyorum 3: Kararsızım 4: Katılıyorum 5: Tamamen katılıyorum)

c. Anketimizin “Rusça Fiilimsilerin Önemi” bölümünde ise öğrencilere Rusça fiilimsilerin önemi ve Rusça fiilimsilere duyulan ilgiyi değerlendirmek amacıyla 2 adet soru sorulmuştur. Verilen cevapların yüzdelik dağılımı tablo 5.3 de görülmektedir.

Rusça Fiilimsiler Konusunun İçeriği	1 (%)	2 (%)	3 (%)	4 (%)	5 (%)
Rusça fiilimsiler konusunun önemine inanıyorum.	0	3,3	10	46,7	40
Rusça fiilimsiler konusuna ilgi duyuyorum.	3,3	3,3	30	50	13,3

Tablo 5.3: Rusça fiilimsiler konusunun içeriğine ilişkin öğrenci görüşlerinin dağılımı (1:Hiç Katılmıyorum 2:Katılmıyorum 3:Kararsızım 4:Katılıyorum 5:Tamamen katılıyorum)

5.3.1. Öğrenci görüş anketinin değerlendirilmesi

Öğrenci görüş anketinin 1. Bölümünde öğrencilere Rusça filimsileri öğrenirken çektikleri güçlükleri belirlemek için 13 adet soru sorulmuştur. Verilen cevaplara göre her bir güçlük farklı bir yüzdelik dilimi kapsamaktadır. Edinilen bilgilere göre; filimsiler konusunun anlatımının net olmayışı nedeniyle anlama güçlüğü çeken öğrenciler %33 lük dilimi kapsamaktadır. Öğrencilerin %60 ı Rusça filimsileri kullanabilecekleri ders dışı etkinlik imkanının olmaması nedeniyle güçlük çekmektedir. Türkçe filimsiler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını düşünen öğrencilerin oranı %35 dir. Rusça filimsilerin zor bir konu olduğunu düşünen öğrencilerin oranı %57 dir. Öğretim programının öğrencinin seviyesine uygun olmadığını düşünen öğrenciler %18 lik bir dilime sahiptir. Rusça filimsiler konusuna ayrılan ders saatlerinin yetersizliği nedeniyle güçlük çeken öğrenciler %33 lük dilimi oluşturmaktadır.

Yukarıda sıralanan ve daha çok öğretim proglamları ile ilgili olan bu güçlüklerin yanı sıra öğrencilere ders kitaplarını ilgilendiren görüşler de sorulmuştur. Bu bağlamda; öğrencilerin %30 u kullanılan ders kitabının konu anlatımı ve etkinlik olarak yeterli olmadığını, %58 i ise kullanılan ders kitabının öğrencinin seviyesine uygun olmadığını düşünmektedir. Ayrıca iki dil dizgesi arasındaki yapısal farklılıktan dolayı güçlük çeken öğrencilerin oranı %31 dir.

Hem öğretim programını hem de ders kitaplarını ilgilendiren bu güçlüklerin oranı öğrencilerin Rusça filimsileri temel dil becerilerinde kullanabilme yetilerini etkilemektedir. Öğrencilerin Rusça filimsileri okuma, yazma, dinleme ve konuşma yetilerinde kullanabilme derecelerini anlamak adına kendilerinden Rusça filimsileri temel dil becerilerinde kullanabilme derecelerini değerlendirmeleri istenmiştir. Elde edilen bilgilere göre; öğrencilerin %16 lık bir kısmı Rusça filimsileri okuyup anlamada güçlük çektikleri, %25 lik kısmı Rusça filimsileri sözü kaynaklardan dinlerken anlamada güçlük çektikleri, %36 lık kısmı Rusça filimsileri konuşma becerisinde kullanamadıkları, %23 lük kısmı ise Rusça filimsileri yazma becerisinde kullanırken güçlük çektikleri anlaşılmıştır.

Görüş anketinin son bölümü olan “Rusça filimsilerin önemi” bölümünde öğrencilere “Rusça filimsilerin önemi” ve “Rusça filimsilere duyulan ilgi” olmak üzere 2 soru sorulmuştur. Verilen cevapların incelendiğinde Rusça filimsilerin önemli bir konu olduğunu düşünmeyen öğrencilerin %4 lük bir dilime sahip olduğu, Rusça filimsilere ilgi duymayan öğrencilerin ise %7 lik bir orana sahip olduğu anlaşılmıştır.

6. Sonuç ve öneriler

Çalışmamızın 5. Bölümünde anadili Türkçe olan lisans öğrencilerinin Rusça filimsileri öğrenirken birtakım güçlükler çektikleri ve bu güçlüklerin öğretim programı ve ders kitapları ile olan ilişkisi ortaya konmuştur. Ayrıca öğrencilerin Rusça filimsileri kullanırken yaptığı hataların karakteristik özellikleri ortaya çıkmıştır. Öğretim programını ilgilendiren önerilerin başında Rusça filimsilere ayrılan ders saatlerinin artırılması gelmektedir. Rus dilinin anlatıldığı ders saatlerinin artırılmasının öğrencilerin genel olarak Rus dilbilgisini, hususi anlamda Rusça filimsileri tam öğrenmelerini kolaylaştıracağı ön görülmektedir. Rusça filimsilerin hazırlık sınıfından itibaren verilmeye başlanması Türkçe konuşan öğrencilerin Rusça filimsileri her dönem edebiyat derslerinde tekrar etmesiyle birlikte öğrenmeyi pekiştireceği açıktır. Öğretim programlarında Rusça filimsiler konusunun içeriği ve konu başlıklarının daha ayrıntılı olarak belirlenmesi gerekmektedir. Konu içeriği belirlenirken özellikle Türk öğrencilerin yaptığı hataları ilgilendiren kısımlar (filin türü, zamanı, çatısı) üzerinde daha fazla durulması

gerekmektedir. Öğretim programlarında Rusça fiilimsiler konusu ile ilgili dilbilgisi terim ve tanımların Türkçe karşılıklarına yer verilmesi ve konu anlatımında dilbilgisi terimlerine anadilde atıflar yapılması da konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Yine öğrenci hataları ve öğretim üyelerinin görüşleri dikkate alındığında ders kitaplarında Rusça fiilimsileri oluşturan fiillerin çatı kavramına konu anlatımı ve alıştırmalar olarak daha fazla yer verilmesi gerekmektedir. Rusça fiil türü kavramı Türk öğrencilerin algılamada zorlandığı diğer bir husus olması sebebiyle ders kitaplarında Rusça fiilimsiler konusu anlatılırken fiil türleri arasındaki farkların tekrar edilerek fiilimsiler üzerindeki anlam değişikliğini nasıl etkilediğinin belirtilmesi anlamayı kolaylaştıracaktır. Öğretim üyelerinin üzerinde durduğu ve Türk öğrencilerin çok hata yaptıkları diğer bir husus da Rusçada isimlerin hal değişim ekleridir. Ders kitaplarında fiilimsilerin hal değişimine ilişkin alıştırmaların sayısının artırılması Rusça fiilimsilerin öğrenimini kolaylaştıracaktır.

6.1. Öğretim programı için öneriler

Çalışmamızın öğretim programlarını incelediğimiz kısımda ilgili üniversitelerin Rus Dili ve Edebiyatı bölümlerinde dil derslerine ayrılan ders saatlerinin sayısının az olması Rusça fiilimsilerin öğretimini olumsuz etkilediği anlaşılmıştır. Bundan dolayı öğretim programında öncelikle dil derslerine ayrılan saatler artırılmalıdır.

Rusça fiilimsiler edebi eserlerde sıkça kullanılmaktadır. Rusça fiilimsilerin erken dönemde öğrenilmesi, öğrencilerin edebi eserlerde geçen Rusça fiilimsileri okuyup anlamalarını kolaylaştıracaktır. Bu açıdan bakıldığında Rusça fiilimsilerin hazırlık sınıfından itibaren öğretilmesi, öğrencilerin her dönem edebiyat derslerinde yapacakları metin okumalarıyla birlikte Rusça fiilimsilerin öğrenimini daha kalıcı kılacaktır.

Yabancı dil öğretilirken dilbilgisi konularının aktarımında ilgili konunun anadildeki karşılıklarına başvurmak anlamayı kolaylaştırıcı bir yaklaşımdır. Öğrenci görüşlerini incelediğimiz 3. Bölümde Türkçe fiilimsiler ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarını düşünen öğrencilerin %35 lik bir dilimi kapsadığı görülmüştür. Öğrenciler, orta öğretimde Türk dili derslerinde yaşadıkları aksaklıklardan dolayı Türkçe fiilimsileri eksik ya da hatalı öğrenebilmektedirler. Programlar hazırlanırken bu durum göz ardı edilmemeli, Rus Dilbilgisi dersleri anlatılmadan önce öğrencilerin anadilde fiilimsileri bilme seviyelerini tespit etmek için birtakım ölçme ve değerlendirmeler yapılmalı, bu ölçme ve değerlendirmenin sonucuna göre gerektiğinde programa Türk Dili dersleri eklenmelidir.

Morfolojik açıdan öğrenci hatalarının daha çok fiil türü, fiil çatısı, fiilin zamanı ve hâl ekleri ile ilgili olduğu göz önüne alındığında Rusça fiilimsilerle ilgili sırasıyla; Rusçada fiil türü kavramı, bitmiş ve bitmemiş fiilleri ayıran temel özellikler; Rusça fiilimsilerde zaman kavramı (mutlak ve göreceli zaman); Rusça fiilimsilerde çatı kavramı (etken, edilgen ve dönüşlü çatı); Rusça fiilimsilerin ismin hallerine göre değişimi gibi hususların öğretim programlarında ayrı konu başlıkları şeklinde yazılarak daha fazla üzerinde durulması, ders anlatımında bu hususlara dikkat çekilmesi Rusça fiilimsilerin daha verimli öğrenilmesini sağlayacaktır.

Yapılan hatalara söz dizimi çerçevesinden bakıldığında öğrencilerin cümlede ana eylem ile fiilimsinin eylemini ayırmada zorlandıkları, fiilimsinin eylemini gerçekleştiren özne ile ana özneyi tayin etmede sorun yaşadıkları ve kısa sıfat-fiillerin cümledeki işlevini tam anlayamadıkları anlaşılmıştır. Bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda öğretim programında sırasıyla; fiilimsi ve ana eylemin (çekimli fiil) tespiti; fiilimsi öznesi ile ana öznenin tayini; fiilimsiler ile fiilimsilerle eş anlamlı kabul edilen paralel cümleler arasındaki üslup farkları; kısa sıfat-fiillerin cümledeki işlevi; dönüşlü fiillerden üretilen

fiilimsilerin yapı ve anlam özellikleri hususlarının da başlıklar halinde belirtilerek konu anlatımında daha fazla üzerinde durulması anadili Türkçe olan öğrencilerin Rusça fiilimsileri anlamasını kolaylaştıracaktır.

Yukarıda sıraladığımız hususlara ek olarak öğretim programı öğrencilerin, özümstedikleri fiilimsileri konuşmanın amacına ve üslubuna uygun bir biçimde kullanabilmesini öğretmeyi amaç edinmelidir. Her fiilimsi türünün daha çok dilin hangi alanlarında kullanıldığının programda ayrı bir başlık altında anlatılmalıdır. Öğretim programı Rusça Fiilimsilerin anadildeki karşılıkları kullanılarak oluşturulmalı, öğrencilerin konuyu daha iyi anlamalarını sağlamak için her fiilimsi türünün Türkçe karşılıkları öğretim programında yazılmalı, ilgili konu veya terime anadilde ve Rusça atıflar yapılmalıdır. Rusça fiilimsilerin konuşma dilinde çok sık kullanılmayan yapılar olmasından dolayı öğrencilerin Rusça fiilimsileri ders dışında kullanabilecekleri etkin durumlar kısıtlıdır. Öğretim programları bu durum göze alınarak oluşturulmalı, öğrencilerin Rusça fiilimsileri kullanabilecekleri ders dışı ödev ve etkinlikler programda ayrıca belirlenmelidir.

6.2. Ders kitapları için öneriler

Yapılan öğrenci hataları ve ders kitaplarındaki eksiklikler göz önüne alındığında gerek öğrenci hatalarının en aza indirilmesi gerekse Rusça fiilimsiler konusunun teorik olarak en iyi şekilde anlaşılmasına yönelik aşağıda verilen öneriler Rusça fiilimsilerin öğretiminde ders kitaplarını daha etkin kılacaktır.

1. Ders kitaplarında Rusça fiilimsilerin dilin hangi alanlarında kullanıldıklarının belirtilmesi. Edebi metin, resmi yazışma, bilimsel makale, gazete veya dergi yazıları gibi Rusça fiilimsilerin sık kullanıldığı metin örneklerine yeterince yer verilmesi ve alıştırmalarda verilen cümle örneklerinin sözü geçen yazı veya metinlerden alınması.
2. Fiilimsi yapılarının geçişlilik ve geçişsizlik özelliklerine yer verilmesi. Türkçede sıfat-fiillerin geçişli ve geçişsiz tüm fiillerden üretilebildiği fakat Rusçada geçişsiz fiillerden edilgen sıfat-fiil üretilemediğinin belirtilmesi.
3. Fiillerin çatı özelliklerinin (etken-edilgen-dönüşlü) belirtilmesi. Çatı ilişkisinin özne ve yüklem arasındaki bir ilişki olduğu örneklerle açıklanması. Bu husus özellikle anadili Türkçe olan öğrencilerin en çok hata yaptıkları husus olmasından dolayı etken ve edilgen sıfat-fiillerin arasındaki farkın anlaşılmasına yönelik alıştırmaların sayıca fazla olması
4. Rusçada fiil türü kavramının ders kitaplarında belirtilmesi. Her bir fiil türünden hangi fiilimsileri oluşturulabildiğinin belirtilmesi ve her fiil türü için ayrı alıştırmaların olması. Bitmiş fiillerden sadece geçmiş zamanlı sıfat-fiiller üretilebildiğinin örneklerle açıklanması.
5. Öğrenciler şimdiki zaman ve geçmiş zaman bildiren fiilimsi eklerini birbirleriyle karıştırmış olmaları göz önünde bulundurulduğunda ders kitaplarında fiilimsilerin farklılaştıran zaman olgusunu kavratıcı alıştırmaların çok olması konuyu iyi kavranmasını kolaylaştıracaktır.
6. Öğrenciler sıfat-fiilleri kullanırken ya hal eki kullanmamış ya da doğru hal ekini getirmemişlerdir. Bu bağlamda ders kitaplarında fiilimsilerin ismin hallerine göre değişimini gösteren tablo ile beraber alıştırmaların sayıca fazla olması.

7. Hatalı cevaplarda görüldüğü üzere bazı öğrenciler zarf-fiil ekleri ile sıfat-fiil eklerini karıştırmışlardır. Ders kitaplarında zarf-fiil ve sıfat-fiil arasındaki temel farkın sadece ek düzeyinde değil cümle düzeyinde de gerçekleştiğini gösteren örnekler yer verilmesi.

8. Zarf-fiilleri farklılaştıran temel unsurun fiilin türü olduğunun açıkça belirtilmesi

9. Zarf-fiillerin belirli bir zamanı bildirmediği, ana cümlenin eylemi ile gerçekleşme sırasına göre bir zaman ifade ettiği teorik bilgi olarak verilmesi ve zarf-fiillerde yan cümlecik ve temel cümlenin eyleminin aynı özne tarafından gerçekleştirildiğinin yeterince alıştırma verilerek açıklanması.

6.3. Rusça fiilimsilerin öğrenimine ilişkin öneriler

Çalışmamızın 3. Bölümünde görüşlerini aldığımız öğretim üyeleri anadili Türkçe olan öğrencilerin Rusça fiilimsileri öğrenirken yaşadıkları sorunların temelinde fiil türü, fiilin çatısı (etken – edilgen) ve hâl ekleri olduğunu bildirmişlerdir. Öğretim üyelerinin belirttiği hususlar öğrencilere uygulanan hata analizi sonuçları ile örtüştüğü görülmüştür. Fiilimsiyi oluşturan temel unsurun fiil olması öğrencilerin Rusçada öncelikle fiil türü kavramını özümsemelerini gerekli kılmaktadır. Fiilimsileri farklılaştıran temel unsurlardan biri olan fiillerin bitmişlik ve bitmemişlik özellikleri sıfat-fiillerin zamanını da belirlemektedir. Öğrenciler hazırlık sınıfından itibaren fiil türü kavramını öğrenmektedirler fakat anadilde karşılığı olmayan bu kavram tekrar edilmediği sürece kısa zamanda unutulmaktadır. Öğrencilerin Rusçada fiillerin türleri ve arasındaki farkları ezberlemelerine ve özümsemelerine yönelik daha fazla sözlü ve yazılı etkinlik yapmaları Rusça fiilimsileri öğrenirken yaptıkları hataları aza indirecektir.

Öğrenciler etken ve edilgen ekleri birbirleriyle karıştırmaktadır. Çatı kavramına anadilde tam hâkim olamamanın bu hataları tetiklediği ön görülmüştür. Bu hataların giderilmesi için öğrencilerin anadilde “fiil çatısı” kavramını doğru bir şekilde öğrenmeleri, Rusça fiilimsileri anadildeki eşdeğerleriyle karşılaştırırken Rusça ve Türkçe fiilimsiler arasındaki benzerlik ve farklılıkları daha doğru anlamalarını sağlayacaktır.

Öğrencilerin Rusça sıfat-fiillerin hâl eklerini getirmede sorun yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bu sorun fiillerin ismin hangi halinde kullanıldığının iyi bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Öğrencilerin bu sorunu gidermek için Rusça fiillerle ismin hallerini kullanarak daha fazla cümle kurmaları Rusçada fiillerin ismin hangi halinde kullanıldıkları özümsemelerini hızlandıracaktır. Bununla birlikte Türkçe ve Rusçada hâl eklerinin karşılaştırma yöntemiyle öğrenilmesi aradaki farkların benimsenmesini kolaylaştıracaktır. Bu bağlamda öğrencilerin ismin halleri ile ilgili derste öğrenilen metin ve cümleleri Türkçeye çevirerek öğrenmeleri ilgili kısmın anadildeki benzerlik ve farklılıkları daha iyi anlamalarını sağlayacaktır.

Fiilimsilerin kullanım alanlarının daha çok yazı dili olduğu göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin fiilimsilerin kullanıldığı edebi metinleri, bilimsel yazıları, gazete ve dergi makalelerini daha fazla okuyup fiilimsilerin kullanıldığı cümleleri analiz ederek anadile çevirerek öğrenmeleri, öğrencilerin Rusça fiilimsileri özümsemelerine katkı sağlayacaktır. Ayrıca öğrencilerin Rusça fiilimsilerin çok sık kullanıldığı alanlar olan haberler ve politik söylemleri işitsel ya da görsel kaynaklardan takip etmesi Rusça fiilimsilerin öğrenimini pekiştirecektir.

Kaynakça

- Dietrich, A. P. (2004). *Rusça dilbilgisi*. İstanbul. Multilingual.
- Gordeeva, O. O., & Rezanova, Z. İ. (2009). *Russkiy yazık*. Tomsk. İzdatelstvo Tomskogo politehniçeskogo universiteta.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi*. Ankara. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köksal, N. A. (2004). *Adım adım Rusça*. Ankara. Kurmay.
- Laskareva, E. R. (2009). *Çistaya grammatika*. Sankt-Peterburg. Zlatoust.
- Lekant, P. A., Dibrova, E. İ., Kasatkin, L. L., & Klobukov, E. V. (2007). *Sovremenniy russkiy yazık*. Moskva. Drofa.
- RussianNationalCorpus. (2023, Haziran 10). Russkaya Klassika.
<https://ruscorpora.ru/results?search=CoYBEmsKaRjNChUKA2xleBIOCgzRh9C4oYLQsNGCoYwKCgoEZm9ybRiCCgAKEwoFZ3JhbW0SCgoIKHBhcnRjcCkKCQoDc2VtEgIKAAoVCgdzZWotbW9kEgoKCHNlbXxzZW14CgsKBWZsYWdzEgIKACoQCggIAhAKGDIgCiAAQAV4ATICCBU6AQEwAQ==>
- SSCB Bilimler Akademisi. (1960). *Grammatika russkogo yazıka*. Moskva. Akademiya nauk.
- Şanskiy, N. M. & Tihonov, A. N. (1987). *Sovremenniy russkiy yazık v treh çastiyah çast dva*. Moskva. Prosveşeniye.
- Şanskiy, N. M., Gorşkova, K. V., & Galkina, E. M. (1958). *Sovremenniy russkiy yazık*. Moskva. Gosudarstvennoe uğebno-pedagogiçeskoe izdatel'stvo ministerstva prosveşeniya.
- Şelyakin, M. A. (2006). *Spravoçnik po russkoy grammatike*. Moskva. Drofa.
- Vinogradov, V. V. (1952). *Sovremenniy Russkiy Yazık Morfologiya*. İzdatel'stvo Moskovskogo Universiteta.
- Vinogradov, V. V. (1986) *Russkiy Yazık (Grammatičeskoe uęeniye o slove)*. Moskva. Vışaya şkola.
- Vohmina, L. L., Osipova, İ. A. (2013). *Russkiy klass B1*. Ankara. Nüans Publishing.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara. Seçkin yayıncılık.
- Yolcu, M. (2002). Dil: İşlevi, Çeşitleri ve Alanları Bağlamında Kavramsal Bir İnceleme. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2(4), 67-96
- Zalevskaya, A. A. (1971). Ob issledovanii interverbal'nıh svyazey. *Sbornik dokladov i soobşeniş lingvistiçeskogo obşevstva*. Kalinin gosudarstvenniy universitet. 2 (90), 335.